

Hvis bare flere kunne stille!

Politisk motivasjon blant kvinner og menn

Jacob Aars • Dag Arne Christensen

uni Rokkansenteret

Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier

Notat 12- 2010

Uni Rokkansenteret, Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier, har en todelt publikasjonsserie. Publikasjonsserien redigeres av et redaksjonsråd bestående av forskningsdirektør og forskningsledere.

I rapportserien publiseres ferdige vitenskapelige arbeider, for eksempel sluttrapporter fra forskningsprosjekter. Manuskriptene er vurdert av redaksjonsrådet eller en fagfelle oppnevnt av redaksjonsrådet.

Det som utgis som notater er arbeidsnotater, foredrag og seminarinnlegg. Disse godkjennes av prosjektleder før publisering.

ISSN 1503-0946

Uni Rokkansenteret
Nygårdsgaten 5
5015 Bergen
Tlf. 55 58 97 10
Fax 55 58 97 11
E-post: rokkansenteret@uni.no
<http://rokkan.uni.no/>

Hvis bare flere kunne stille! Politisk motivasjon blant kvinner og menn

JACOB AARS

DAG ARNE CHRISTENSEN

STEIN ROKKAN SENTER FOR FLERFAGLIGE SAMFUNNSSTUDIER

UNI RESEARCH BERGEN

SEPTEMBER 2010

Notat 12 – 2010

Innhold

FORORD.....	3
SAMMENDRAG.....	4
SUMMARY.....	5
INNLEDNING.....	6
REKRUTTERINGSPROSESSEN: TILBUDS- OG ETTERSPORSELSFAKTORER.....	7
GANGEN I NOTATET.....	10
DATA OG UNDERSØKELSESMETODE.....	10
RESULTATER.....	11
Gladiatorer, tilskuere og apatiske?.....	11
Et sideblikk: Motivasjon blant folkevalgte.....	14
Motiv: Begrunnelser for å delta og å la være.....	15
Kvinnelige og mannlige deltakelsesformer?.....	19
Er ikke kvinner interessert?.....	21
Politisk fremmedgjøring: Mangler kvinner politisk selvtillit?.....	24
Motiverende og demotiverende kontekster: Har det noe å si for kvinners motivasjon om kvinneandelen i «deres» kommunestyre er høy eller lav?.....	25
OPPSUMMERING.....	30
REFERANSER.....	31
VEDLEGG 1: SPØRRESKJEMA.....	33
UNDERSØKELSE OM LOKALDEMOKRATI: 6. – 26. APRIL 2010.....	33

Forord

Notatet er basert på data samlet inn innenfor prosjektet «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken». Prosjektet er finansiert av Kommunal og Regionaldepartementet. I prosjektet deltar 22 kommuner som arbeider med ulike tiltak for å øke kvinneandelen i kommunestyrene og i de ledende kommunepolitiske posisjonene. Notatet bygger på en spørreundersøkelse av et utvalg på 1.500 innbyggere i disse 22 kommunene. Undersøkelsen ble gjennomført av Respons Analyse AS fra 6. til 26. april 2010. Resultater fra undersøkelsen ble presentert på jubileumskonferansen «Tilskodarar og deltakarar i moderne lokaldemokrati. 100 år med allmenn røysterett til kvinner i norske kommunestyre», Skien 31. mai – 1. juni 2010.

Sammendrag

I dette notatet har vi rettet oppmerksomheten mot tilbudssiden av rekrutteringsprosessene i norske kommuner. Nærmere bestemt har vi vært opptatt av forskjeller i politisk motivasjon mellom menn og kvinner. Generelt finner vi et noe mindre tilbud av kvinnelige rekrutter. Likevel viser denne studien at det finnes et stort, uutnyttet potensial, også blant kvinner. Kvinner er mindre opptatt av politikk generelt og mindre opptatt av rikspolitik, men de er like opptatt av politikk på lokalt og regionalt nivå som menn. Ser vi nærmere på hvilke kommunalpolitiske saksfelter kvinner interesserer seg for, finner vi at de i klart større grad enn menn er interessert i velferdspolitikken. Med andre ord er de kvinnelige innbyggerne mest opptatt av det mest sentrale kommunale saksfeltet; velferd. Den siste delen av notatet handler om betydningen av den kommunale konteksten, og da spesielt hvorvidt det har noe å si for kvinners politiske motivasjon om det er høy eller lav kvinneandel i kommunestyret i den kommunen der de bor. Her finner vi en, riktignok svak, men positiv effekt på motivasjonen hos kvinner av at det finnes mange kvinner i kommunestyret. Våre data gir dermed en viss støtte til antakelsen om at høy kvinneandel i kommunestyret utgjør en stimulerende politisk kontekst for kvinner.

Summary

The paper focuses on the supply side of local political recruitment processes in Norway. More precisely we are looking at gender differences in political motivation. At a general level we find that women are less motivated for involving in political activities than are men. The supply of female recruits is slightly lower than that of males. Still the study reveals that there is a considerable potential for political involvement among women. Among those who declare themselves willing to engage in politics there is no gender difference. Concerning political interest we find that females are less interested in politics in general compared to their male counterparts. However, when we look at interest for politics at the local and regional level, women are just as interested as men. When taking a closer look at the specific policy areas in which women are interested we find that they take more interest in welfare policies than do men. Hence, female citizens are primarily interested in those policy areas that are the most important to Norwegian local authorities. The last part of our paper deals with the question of contextual effects on political motivation. We take particular interest in the assumption that female citizens' political motivation will be affected by the share of female councillors in their own municipality. In a multilevel analysis we do find a positive, albeit relatively modest, effect of the share of female councillors on political motivation among female citizens. The evidence seems to give some support to the supposition that a high share of female councillors represents a stimulating context for potential female recruits.

Innledning

Dette notatet handler om motivasjon for å involvere seg i politikk i kommunene. Utgangspunktet er at partier og andre som nominerer til lokalvalgslister opplever at det er vanskelig å rekruttere kandidater til listene, og spesielt vanskelig er det etter sigende å få kvinner til å stille. «Hvis vi bare fikk flere til å stille, ...»¹ ser ut til å være et slags omkvad blant dem som velger ut kandidater til valg. Tidligere studier av rekruttering til lokalpolitiske tillitsverv har vist at villigheten til å stille synes lavere blant kvinner enn blant menn. Hellevik og Skard oppsummerer for eksempel resultatene fra sin studie av kvinner og lokalpolitisk rekruttering på denne måten:

«... når kvinneandelen gikk ned fra 51 prosent blant valgbare borgere til 23 prosent blant utvalgte representanter, et fall på 28 prosentpoeng, kan nærmere to tredeler føres tilbake til kvinnes lavere villighet til å la seg mobilisere for kommunal tjeneste. Velgernes rettinger hadde en klar, om enn langt mer beskjeden effekt.» (Hellevik og Skard 1985).

Ettersom kvinneandelen har vært høyere blant listekandidatene enn blant de som oppgir å være villige til å påta seg verv, har det blitt argumentert for at partienes utvelgning kompenserer for den skjeve kjønnsfordelingen blant de villige (Ringkjøb 2000). Med dette som bakgrunn blir det viktig å rette oppmerksomheten mot tilbudssiden av rekrutteringsprosessen: I hvilken grad kan tilbuds faktorer bidra til å forklare kjønnskjevheter i politisk representasjon, og hvilke faktorer er det som påvirker politisk motivasjon blant innbyggerne? Nærmere bestemt skal vi forsøke å gi svar på de følgende spørsmålene:

- Er det forskjell på kvinner og menn mht. motivasjon for å delta i lokalpolitikken?
- Finnes det et reservoar av potensielle kvinnelige deltakere?
- Hvilke begrunnelser oppgir innbyggerne for å delta eller å la være å delta?
- Hvilke faktorer kan bidra til å forklare motivasjon? Her vil vi særlig fokusere på tre mulige forklaringer:
 - Politisk interesse
 - Politisk selvtillit
 - Kontekstuelle faktorer, spesielt om det har noe å si for kvinners politiske motivasjon om det er mange og aktive kvinner i kommunestyret i deres kommune

Datamaterialet som benyttes er en undersøkelse gjennomført av 1.500 innbyggere fordelt på 22 kommuner. Kommunene som inngår i undersøkelsen er prosjektkommunene i prosjektet «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken.»

¹ Tittelen på notatet er også inspirert av en artikkel av Pippa Norris og Joni Lovenduski fra 1993: «If Only More Candidates Came Forward» Supply-Side Explanations of Candidate Selection in Britain.

Prosjektet er finansiert av og gjennomføres i regi av Kommunal- og regionaldepartementet.

Rekrutteringsprosessen: Tilbuds- og etterspørselsfaktorer

Norske kommuner er hovedsakelig indirekte demokratier. De viktigste kommunale beslutningene treffes av valgte representanter i kommunestyrene. Selv om forholdstallet mellom velgere og valgte varierer mye, gjelder det for så vel Utsira som Oslo at de valgte utgjør et klart mindretall av velgerne. Ett viktig kriterium for hvor godt et representativt styresett fungerer er hvor godt de få folkevalgte gjenspeiler de mange velgerne med hensyn til demografiske og sosiale kjennetegn. En rekke studier har vist at folkevalgte forsamlinger ikke er speilbilder av befolkningen de utgår fra. Det betyr for det første at sannsynligheten for å bli nominert til en valgliste og bli valgt til et politisk tillitsverv er ulikt fordelt mellom grupper av innbyggere. Skjevrepresentasjon er derfor et problem ut fra et rettferdighetsperspektiv. Det at folkevalgte forsamlinger ikke er representative for innbyggerne kan for det andre innebære at enkelte gruppers synspunkter og interesser ikke kommer til uttrykk i politiske vedtak. Dette er interesseargumentet. For det tredje og siste kan mangel på sosial representativitet oppfattes som et problem fordi underrepresenterte grupper kunne ha tilført politikken erfaringer og, derigjennom, nye perspektiver. Dette er ressurs- eller nytteargumentet.²

Kjønn er sannsynligvis det kriteriet som det oftest henvises til når man drøfter sammensetningen av folkevalgte organer. I dette notatet er det kjønnssammensetningen i norske kommunestyre som er utgangspunktet. Til tross for at kvinneandelen blant norske kommunepolitikere har økt betydelig de siste 30 årene, er det fremdeles langt fra jevn kjønnsfordeling i kommunestyrene. Kvinnene utgjør etter valget i 2007 37 prosent av norske kommunestyrerepresentanter. Andelen kvinner i lokalpolitiske lederposisjoner er lavere. For eksempel er det i skrivende stund kvinnelig ordfører i 23 prosent av kommunene. Samlet sett finner Van der Ros, Johansen og Guldvik (2010:232) at 31 % de kommunale lederposisjonene er besatt av kvinner.

For å kunne forklare sammensetningen av en valgt forsamling, som et kommunestyre, kan man søke forklaringer på *ulike nivåer* (Narud og Valen 2007:71). På makronivå vil man være opptatt av politiske systemtrekk, slik som valgsystem og partisystem (Matland og Studlar 1996). Forklaringer på mesonivå retter oppmerksomheten mot organiseringen av rekrutteringsprosessene (Gallagher og Marsh 1988). Partiene og i særdeleshet nominasjonene vil da være viktige å studere. Når man søker forklaringer på mikronivå, vil det være aktørenes preferanser og praksis som er de sentrale studieobjektene. Dette notatet er hovedsakelig konsentrert om innbyggernes politiske motivasjon og vil dermed behandle forklaringsfaktorer på mikronivået.

Det er vanlig å betrakte rekrutteringen av folkevalgte som en *prosess* som omfatter flere ulike faser; fra de mange innbyggerne til de få som til slutt blir valgt. Rekrutteringen til folkevalgte organer betraktes således som en prosess der utsilingen av kandidater

² Disse tre argumentene for sosial representativitet er hentet fra Helga Hernes (1982).

skjer i flere stadier. Rekrutteringsprosessen er, som Prewitt uttrykker det: «... a gradual but continuous process of selection and elimination which narrows the entire population to the few who hold office» (Prewitt 1970:7). Fra befolkningen som helhet skilles ut de som er juridisk valgbar; deriblant utskilles et «dominerende sosialt stratum»; innenfor denne gruppen separeres et «politisk aktivt stratum»; blant disse igjen finner vi det som kan kalles rekruttene, eventuelt «lærlingene», til politiske posisjoner; noen av disse blir så valgt til å bli kandidater til politiske verv; til slutt velges et mindretall av kandidatene til en folkevalgt forsamling, i vårt tilfelle et kommunestyre. I tillegg til dette kan vi si at det skjer en videre utsiling blant de innvalgte representantene: Noen får lederposisjoner, mens andre utgjør «backbenchere» i kommunestyrene (Van der Ros et al. 2010).

En ytterligere distinksjon innenfor rekrutteringsstudier kan trekkes mellom *etterspørsels- og tilbudsfaktorer* (Norris og Lovenduski 1993, 1995, Prewitt 1970). Etterspørselsfaktorene dreier seg om hvilke utvelgelseskriterier som utvelgerne, det vil særlig si partiene, bruker når de søker etter kandidater. Men etterspørselssiden inkluderer i tillegg velgerne og deres preferanser. Tilbudsfaktorene refererer til det reservoaret av potensielle rekrutter som utvelgerne kan hente kandidater fra. Både tilbuds- og etterspørselsfaktorer kan spille inn i alle stadiene i rekrutteringsprosessen, men i hovedsak vil det være slik at tilbudsfaktorer er viktigst i de tidligste fasene, mens etterspørselsfaktorer blir viktigst i de senere fasene. Derfor er det vanlig å tenke at utvelgerne, det vil si partiene og de øvrige listene, velger innenfor et reservoar av villige rekrutter. Hvis få blir mobilisert til politisk aktivitet i de tidlige fasene av rekrutteringsprosessen, blir reservoaret av rekrutter også mindre og raskere uttømt.

Det er tidligere vist at trekk ved utvelgerne og deres prioriteringer utgjør viktige forklaringer på at det blir valgt inn færre kvinner enn menn i norske kommunestyre. I hovedsak er det ikke slik at velgerne diskriminerer kvinnelige kandidater, men partiene gir jevnt over kvinner dårligere plasser enn menn på listene (Bergh et al. 2010, Christensen, Midtbø, Ringkjøb og Aars 2008). Ettersom velgernes personstemmegivning tenderer til å underbygge partienes prioriteringer, har det mye å si hvordan listene er satt sammen fra nominasjonskomiteenes og nominasjonsmøtenes side. Særlig viktig er det at kvinneandelen blant toppkandidatene på listene er lav. Etterspørselsfaktorene utgjør med andre ord en viktig del av forklaringen på skjev kjønnsrepresentasjon, men det er først og fremst partienes og ikke velgernes prioriteringer som har betydning.

Partiene på sin side vil ha en tendens til å hevde at tilbudsfaktorene er viktigst. Hovedproblemet er etter deres oppfatning at for få kvinner er villige til å la seg nominere. Hvis reservoaret av potensielle kandidater var større, ville det også være enklere å prioritere kvinnelige kandidater på de viktigste plassene på listene. Partiene forklarer dermed den skjeve kjønnsfordelingen i kommunestyrene med et motivasjonsunderskudd blant kvinnelige potensielle rekrutter. Da blir det viktig å kartlegge politisk motivasjon blant kvinner og menn, samt å undersøke hvilke faktorer som påvirker motivasjon i positiv eller negativ retning.

Når vi søker etter forklaringer på variasjoner i politisk motivasjon, blir den viktigste oppgaven å undersøke hvilken betydning kjønn har. Men vi vil i tillegg analysere betydningen av kjønn sett i sammenheng med andre trekk ved innbyggerne som kan

bidra til å forklare motivasjon. Én fremgangsmåte er å undersøke hvilke begrunnelser innbyggerne gir for å delta, eventuelt for ikke å delta. I dette notatet skal vi kartlegge innbyggernes begrunnelser, slik de fremkommer i vårt spørreskjemamateriale. Men i tillegg vil vi se på et sett andre forklaringer. Vi vil særlig ta for oss to forklaringer som best kan karakteriseres som individuelle ressursforklaringer (Aardal 2002:24f). For det første vil vi se på forskjeller i politisk interesse, for det andre på forskjeller i politisk selvtillit.

Dessuten, politisk motivasjon kan også tenkes å variere etter hvilken kommune man bor i. Sagt på en annen måte: Politisk motivasjon avhenger av trekk ved den *konteksten* den potensielle rekrutten inngår i. Tidligere rekrutteringsstudier har understreket betydningen av å inngå det som kan oppfattes som en «belønnende» vs. en «straffende» kontekst (Prewitt og Eulau 1971:300). I tråd med et slikt resonnement ville det være rimelig å anta at høy kvinneandel i kommunestyret ville fremstå som en belønnende kontekst for potensielle kvinnelige rekrutter. En norsk studie av variasjoner i kvinneandel i kommunestyret har også fremhevet kontekstuelle forklaringer. I denne studien blir det påvist at kommuner med stabilt høy kvinneandel i kommunestyret har større sannsynlighet for å få valgt inn forholdsmessig mange kvinner ved hvert nye valg. I tillegg øker det sjansen for at de innvalgte kvinnene får ledende politiske verv: «...om kvinner skal nå fram i kampen om dei kommunale topposisjonane, er det ikkje berre ein føremon, men nærast ein føresetnad at dei er i eit miljø som har eit høgt innslag av kvinnelege politikarar.» (Ringkjøb og Aars 2008:15). Van der Ros et al. (2010:244) gir uttrykk for en lignende antakelse når de hevder at en kommunal kontekst kjennetegnet av likestillingsvennlige partier vil gjøre det enklere for potensielle kvinnelige rekrutter å involvere seg i politikken lokalt.

I en studie av kvinnerepresentasjon i danske kommuner legger Ulrik Kjær (1999) frem resultater som formodentlig står i motsetning til det resonnementet som er ført ovenfor. Kjær tar utgangspunkt i observasjonen at kvinneandelen i danske kommunestyre hadde stagnert i løpet av 1990-tallet. Hans antakelse er at stagnasjonen skyldes at det brer seg en følelse av *metning* etter en tids økning. Hva som er metningspunktet vil kunne variere fra liste til liste, i prinsippet også fra kommune til kommune, men et sentralt poeng er at metningspunktet som regel ligger godt under punktet for lik representasjon. Metningshypotesen spesifiseres slik:

«Lists which usually score low on female candidates will continue to raise the proportion, while lists which have already reached a relatively high level will experience a stagnation or decrease» (Kjær 1999:155).

Kjær finner støtte for at lister med relativt høy kvinneandel tenderer til å redusere kvinneandelen på listene. Lister som i utgangspunktet hadde en lav kvinneandel viser derimot en tendens til å øke kvinneandelen på listene. Kjær undersøker valglister, men vi kan tenke oss at en tilsvarende effekt kan gjøre seg gjeldende på kommunenivå: Der kvinneandelen oppfattes som høy oppleves det som unødvendig for nye kvinnelige rekrutter å engasjere seg. Slik kan metningshypotesen tenkes å ha gyldighet også for tilbudssiden i rekrutteringsprosessen.

Det er således to motstridende hypoteser som ligger til grunn for våre analyser av kontekstens betydning: Én tilsier at høy kvinneandel utgjør en belønnende eller

motiverende kontekst for potensielle kvinnelige rekrutter. En annen hypotese tilsier at høy kvinneandel blant de folkevalgte snarere virker demotiverende på kvinner som kunne aspirere til å delta. Resonnementet er i det siste tilfellet at behovet for kvinnerepresentasjon oppleves som mindre der kvinneandelen allerede betraktes som relativt høy.

Gangen i notatet

I dette notatet rettes oppmerksomheten mot tilbudssiden i rekrutteringen og da spesielt forskjeller i motivasjon mellom kvinner og menn. Finnes det et reservoar av kandidater? Er dette reservoaret mindre blant kvinnelige enn blant mannlige rekrutter? Hvilke faktorer kan bidra til å forklare kjønnsmessige forskjeller i politisk motivasjon, herunder; hvilken betydning har den kommunale konteksten for kvinners politiske motivasjon? I første del av notatet undersøker vi motivasjon ved å se på hvor mange som sier at de faktisk har deltatt i politiske aktiviteter, samt hvor mange som oppgir at de kunne tenke seg å delta. I notatets andre del går vi over til å undersøke *motiv*, det vil si begrunnelser for henholdsvis å delta og ikke å delta. Tredje del av notatet handler om hvilke politiske aktiviteter de spurte har deltatt i eller kunne tenke seg å delta i. I den fjerde delen ser vi på to mulige forklaringer på at motivasjon kan variere mellom enkeltindivider eller grupper av enkeltindivider; politisk interesse og politisk selvtillit. I femte og siste del av notatet reiser vi spørsmålet om den kommunale konteksten har noe å si for innbyggernes, og da særlig kvinnes, motivasjon til å delta i politikken. Spesielt er vi der opptatt av om det kan virke motiverende på kvinnelige innbyggere dersom kommunestyret i kommunen er preget av mange og aktive kvinnelige representanter.

Data og undersøkelsesmetode

Undersøkelsen består som sagt av 1501 respondenter, noenlunde jevnt fordelt på 22 kommuner. Kommunene i utvalget er de samme 22 kommunene som inngår i prosjektet «Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken.» Undersøkelsen ble gjennomført som telefonundersøkelse av Respons Analyse AS fra 6. til 26. april 2010. Det er intervjuet 65–70 personer i hver kommune. Utvalget er trukket tilfeldig fra norske husstanders fasttelefon. I tillegg er det trukket et tilfeldig utvalg av mobiltelefonnummer. Fordelingen har vært 60 % fasttelefonnumre og 40 % mobiltelefonnumre. Det ble totalt brukt 7368 telefonnumre. Av det totale utvalget var det i 2788 tilfeller ikke svar i løpet av intervjuperioden. Respons Analyse fikk svarnekt i 3079 tilfeller, hvilket innebærer at personen ikke ønsket eller ikke hadde tid til å være med i undersøkelsen i løpet av intervjuperioden. Spørreskjemaet som er benyttet finnes tilgjengelig som vedlegg til dette notatet.

Resultater

Gladiatorer, tilskuere og apatiske?

Spørsmålet om motivasjon må knyttes til deltakelseserfaring. Med andre ord, når den enkelte svarperson i vår undersøkelse får spørsmålet om motivasjon for å delta eller la være, vil svaret avhenge av hvor aktiv vedkommende er eller tidligere har vært. Gjennomgangen av dataene om politisk motivasjon skal derfor ta utgangspunkt i en inndeling av hvor aktive de spurte er. Inngangsspørsmålet i vår undersøkelse lød som følger: *Har du som privatperson i løpet av de siste to årene engasjert deg aktivt for å påvirke politikken eller politiske saker i din kommune?* Som en vil se, fanger spørsmålet ikke kun opp motivasjon for å påta seg politiske tillitsverv. I tillegg måler spørsmålet motivasjon for å delta gjennom mindre formaliserte deltakelseskanaler, gjerne forbundet med enkeltsaker.

De som svarte nei på inngangsspørsmålet ble spurt om de kunne tenke seg å engasjere seg aktivt for å påvirke politikken eller politiske saker i sin kommune. Ut fra disse to spørsmålene kan det skilles ut tre grupper:³

1. De aktive (Er politisk aktive i verv eller i enkeltsaker)
2. De potensielle (Er ikke aktive, men kunne tenke seg å delta)
3. De passive (Er ikke aktive, og kan heller ikke tenke seg å bli det)

Det er en kjent sak at folk deltar i ulik grad. Lester W. Milbrath (1965:18) mener at folkelig politisk deltakelse kan forstås som et hierarki av aktiviteter. Hierarkimetaforen indikerer for det første at noen typer aktiviteter er mer eksklusive enn andre. For det andre antydes det en relasjon mellom nivåene: Aktiviteten til dem som befinner seg høyest oppe i hierarkiet vil legge premisser for dem som befinner seg lavere nede. De mest aktive vil øve innflytelse over forhold som berører de mindre aktive. I den grad politiske beslutninger påvirker folks hverdag, vil det være slik at de mest aktive, som gjerne er få, vil ha innflytelse over de mindre aktive, som gjerne er mange. Men, som vi skal se, påvirkningen kan også gå den andre veien.

De mest aktive kaller Milbrath for «gladiatorer». De utkjemper en kamp på en offentlig arena. De minst aktive kaller han for «apatiske». De deltar ikke, og de bryr seg heller ikke så mye om hva som skjer der kampen utkjempes. Men det finnes et sjikt mellom de mest og de minst aktive. «Tilskuerne» deltar ikke selv, men de har interesse for hva de aktive gjør.

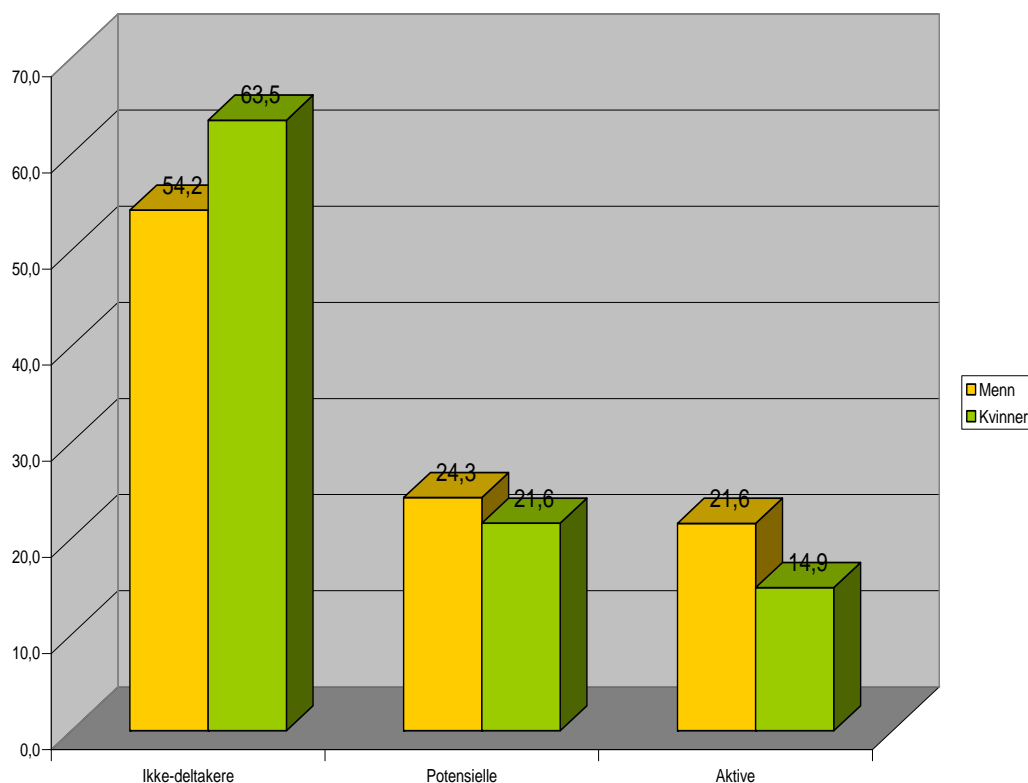
Tilskuergruppen er viktig på flere måter. For det første representerer de et *deltakelsespotensial*, en beredskapstropp som er klare til å rykke ut dersom de blir engasjert eller dersom deres interesser blir berørt. Over tid kan derfor deltakere fra tilskuergruppen «rykke opp» til gruppen av aktive. For det andre vil tilskuerne utgjøre en *kontrollinstans* overfor de mest aktive. De mest aktive er ikke representative for resten av befolkningen. Det at de er aktive gjør i seg selv at de skiller seg fra flertallet, men i tillegg er de som regel verken sosialt eller holdningsmessig et speilbilde av den større

³ Vi har slått svarene på dette spørsmålet sammen med spørsmålet om hvorvidt en er valgt inn i kommunestyret eller innehar andre kommunale tillitsverv (nemnder, råd, utvalg) i inneværende valgperiode.

befolkningen (Christensen et al. 2004:87ff). Men det at de aktive har et publikum, bidrar til å legge begrensninger på hva de kan vedta og hvilke argumenter de kan bruke. De utsettes for en begrunnelsestvang: Standpunkter må begrunnes, og de må begrunnes ut fra hensynet til bredere lag av befolkningen. For det tredje blir tilskuerne et *bindeledd* mellom de aktive og de passive. Mellomsjiktet vil trolig ha bedre kunnskap enn de aktive om holdninger og behov blant de passive. Denne kunnskapen kan formidles opp til dem som sitter nærmest politiske beslutningsarenaer, eller bindeleddsfunksjonen ivaretas gjennom kontrollfunksjonen; ved at tilskuerne passer på at de aktive ikke beveger seg for langt vekk fra bredere lag av befolkningen.

Blant de passive er det trolig relativt få apatiske. Apatisk er man når man mangler motivasjon og er likegyldig. Bare det at mellom 2/3 og 3/4 stemmer ved hvert valg betyr at mange bryr seg eller opplever en forpliktelse overfor et politisk fellesskap. Ser man flere valg i sammenheng, oppdager man også at andelen som stemmer er enda høyere. For eksempel var det i de to påfølgende stortingsvalgene i 1993 og 1997 kun fem prosent av velgerne som satt hjemme ved begge valg (Aardal 2002:36). 95 % av velgerne deltok i minst ett av de to påfølgende valgene. Den politiske apatien er med andre ord ikke så utbredt i Norge.

Figur 1: Ikke-deltakere, potensielle deltakere og politisk aktive etter kjønn. Prosent. (Gjennomsnittlig N= 792 (kvinner), 709 (menn))

Figur 1 viser fordelingen av aktive deltakere, potensielle deltakere og ikke-deltakere blant henholdsvis kvinner og menn. Som antydnet ovenfor, er de aktive den minste gruppen av de tre med totalt 18 %, og de passive utgjør den største gruppen med 59 %. Den første gruppen rapporterer at de har vært aktive i løpet av den siste toårsperioden.

De passive oppgir at de ikke har deltatt i politisk aktivitet i det samme tidsrommet, og de ønsker heller ikke å engasjere seg i nær fremtid. Mellom de to ytterpunktene finner vi så dem som ikke har vært aktive i den siste toårsperioden, men som oppgir at de i fremtiden kunne tenke seg å engasjere seg for å påvirke politikken i sin kommune. Den gruppen, de potensielle deltakerne, utgjør litt under en fjerdedel av det totale utvalget; 23 %. Vi forutsetter at de som oppgir at de har vært aktive i løpet av de siste to årene har eller har hatt en motivasjon for å delta. Til sammen kan vi derfor gå ut fra at 41 % av de spurte er motiverte for å delta i politisk arbeid. Det er også denne gruppen som vi kan se på som deltakelsesreservoaret for partier og lister som rekrutterer til lister og lokalpolitiske tillitsverv.

Innenfor den gruppen som er kalt ikke-deltakere i figur 1 er det trolig en forholdsvis betydelig andel som ville stemme ved valg. Vi har ikke spørsmål i denne undersøkelsen om de vil stemme ved neste kommunevalg, men dette spørsmålet ble stilt i en tidligere undersøkelse av politisk motivasjon. I den undersøkelsen ga så mange som 88 % av ikke-deltakerne uttrykk for at de hadde planer om å stemme ved neste valg (Aars 2006). Den andelen er helt sikkert høyere enn den reelle valgdeltakelsen innenfor denne gruppen. Svarpersoner i spørreundersøkelser har en tendens til å overrapportere sin egen aktivitet. Men selv når vi tolker dette tallet varsomt, ser vi at langt fra alle ikke-deltakerne er passive, enda mindre apatiske. Trolig vil mer enn halvparten av disse gå til valgurnen ved neste lokalvalg. Spørsmålet var også formulert med tanke på å fange opp en mer aktiv og forpliktende deltakelse enn valgdeltakelse.⁴

Hva så med spørsmålet om kjønn? Figur 1 viser at det er forskjeller på faktisk aktivitet blant kvinner og menn. Det er nesten 7 prosentpoeng flere menn enn kvinner som oppgir å være politisk aktive. Blant de ikke-aktive finner vi en forholdsvis klar overvekt av kvinner: 64 % mot 54 % blant menn. Kjønnforskjellene innenfor disse to gruppene (aktive og ikke-aktive) er signifikante. Men ser vi på de potensielle deltakerne, de som sier at de kunne tenke seg å engasjere seg, er det bare en ganske ubetydelig forskjell mellom kjønnene. Forskjellen er på 2,7 prosentpoeng, og det er ikke en signifikant forskjell. Det innebærer for det første at det finnes et stort uutnyttet rekrutteringspotensial blant innbyggerne generelt. For det andre ser vi at den uutnyttede deltakelsesreserven er omtrent like stor blant kvinner som blant menn. Manglende villighet blant kvinner ser ikke ut fra dette materialet ut til å være en viktig årsak til rekrutteringsproblemer generelt og skjev kjønnsrepresentasjon spesielt.

Dersom vi krysstabulerer disse dataene med opplysninger om hvem som har innehatt verv i lokalpolitikken, finner vi at 70 % av de som oppgir at de har engasjert seg for å påvirke politikken eller en politisk sak samtidig ikke innehar et kommunalt tillitsverv. Det betyr at et flertall av de som her regnes som politisk aktive må regnes inn i den uutnyttede deltakelsesreserven som partier og andre lister kan gjøre bruk av når de søker etter nye kandidater.

En innvending mot disse konklusjonene er som sagt at respondentene i surveyundersøkelser ofte fremstår som mer aktive og positive enn de i virkeligheten er. Ganske sikkert er det en overrapportering av aktivitet, og sannsynligvis også villighet, blant de spurte. Men selv om vi trekker fra halvparten av de som oppgir at de er aktive

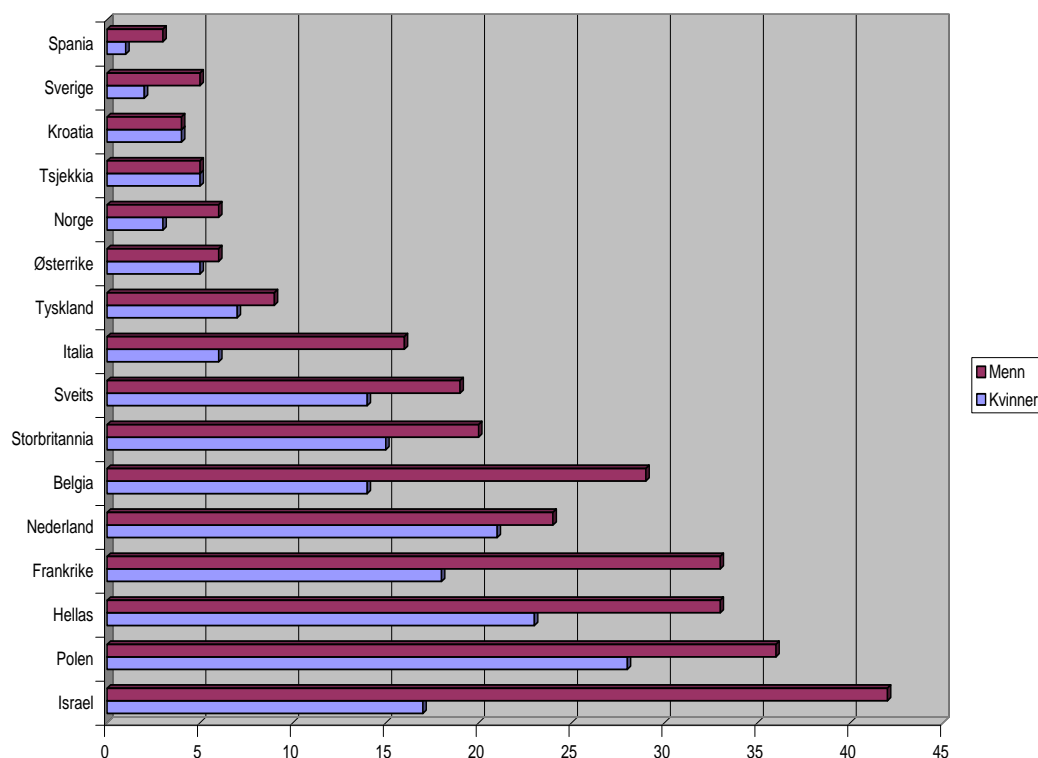
⁴ Jfr. diskusjon hos Saglie (2009a:215)

eller oppgir at de kunne tenke seg å aktivisere seg, står vi igjen med om lag en sjettedel av befolkningen som kan utgjøre et utnyttet deltakelsespotensial for utvelgere til lister og posisjoner. Det er en noe mindre andel kvinner enn menn som er potensielle deltakere, men forskjellene er ganske små.⁵

Et sideblikk: Motivasjon blant folkevalgte

Før vi går videre og ser på motiver for å delta eller la være, kaster vi et sideblikk til en annen undersøkelse. I det såkalte MAELG-prosjektet er det gjennomført en spørreundersøkelse til kommunestyrerepresentanter i 16 europeiske land.⁶ Et uttrykk for hvor stor rolle motivasjon spiller for politisk rekruttering får vi gjennom spørsmålet om hvordan de spurte politikerne ble kandidat den første gangen de ble nominert. Svaralternativene var: a) Jeg foreslo meg selv, b) Jeg ble spurt av andre. Resultatet er gjengitt i figur 2.

Fig. 2: Andel lokalpolitikere som foreslo seg selv første gang de ble nominert. Kvinner og menn. Prosent⁷

⁵ Selv om det nok skjer en overrapportering av deltakelse og villighet til å delta, kan vi heller ikke utelukke underrapportering. Det vil si at en viss andel av de som sier at de ikke har deltatt og heller ikke er villige kanskje likevel kan tenkes å delta i en gitt situasjon. I en undersøkelse av lokalpolitisk rekruttering fra 1990-tallet viste det seg at mange kandidater og representanter som på ett tidspunkt oppga at de ikke ønsket renominasjon, faktisk sto på listene ved det etterfølgende valget (Aars og Offerdal 1998).

⁶ Municipal Assemblies in European Local Governance

⁷ Kilde: MAELG-prosjektet (Municipal Assemblies in European Local Governance)

Figur 2 viser at det er store forskjeller i nominasjonspraksis mellom de europeiske landene. I Israel, Polen, Hellas, Frankrike, Nederland og Belgia er det tradisjon for at mange kandidater foreslår seg selv til valg. I de nordiske landene samt en del andre land er dette langt mindre vanlig. Trolig er det en norm i en del land som tilsier at det ikke er god tone å foreslå seg selv. Men i tillegg til kulturelle faktorer må vi se de landsvise forskjellene i figur 2 i sammenheng med hvor sterkt de nasjonale partiene står i kommunepolitikken. I land som Polen, Hellas og Frankrike har de nasjonale politiske partiene en forholdsvis beskjeden plass i lokalpolitikken sammenlignet med de nordeuropeiske landene (Fallend et al. 2006:254ff, Offerdal og Aars 2010). Der partiene står sterkt, organiseres rekruttering og nominasjoner i all hovedsak gjennom disse. Ofte vil det derfor ikke være nødvendig å komme frem med politiske karriereambisjoner. Systemet er basert på at potensielle kandidater blir forespurt om å stille. Motsatt vil det i land der partiene står svakt være mer naturlig å fremme sitt eget kandidatur.

Med unntak av to land (Kroatia og Tsjekkia) ser vi at kvinnelige kandidater i alle landene er mer tilbakeholdne med å fremme eget kandidatur enn mannlige kandidater. Aller størst er forskjellen mellom kvinner og menn i Israel, men også i Frankrike, Belgia og Italia er det betydelig flere menn enn kvinner som fremmer sitt eget kandidatur. Figur 1 viste at det utnyttede deltakelsespotensialet nesten er like stort blant kvinner som blant menn (i alle fall i Norge), men figur 2 viser at potensielle kvinnelige rekrutter er mer reserverte med å fremme eget kandidatur. Dette er trolig en del av forklaringen på at tilbud og etterspørsel ikke møtes når det gjelder kvinnelige rekrutter. Likevel er det viktig å ikke overdrive betydningen av denne faktoren. Dette gjelder ikke minst i Norge, der andelen som fremmer sitt eget kandidatur er liten, både blant kvinner og menn.⁸

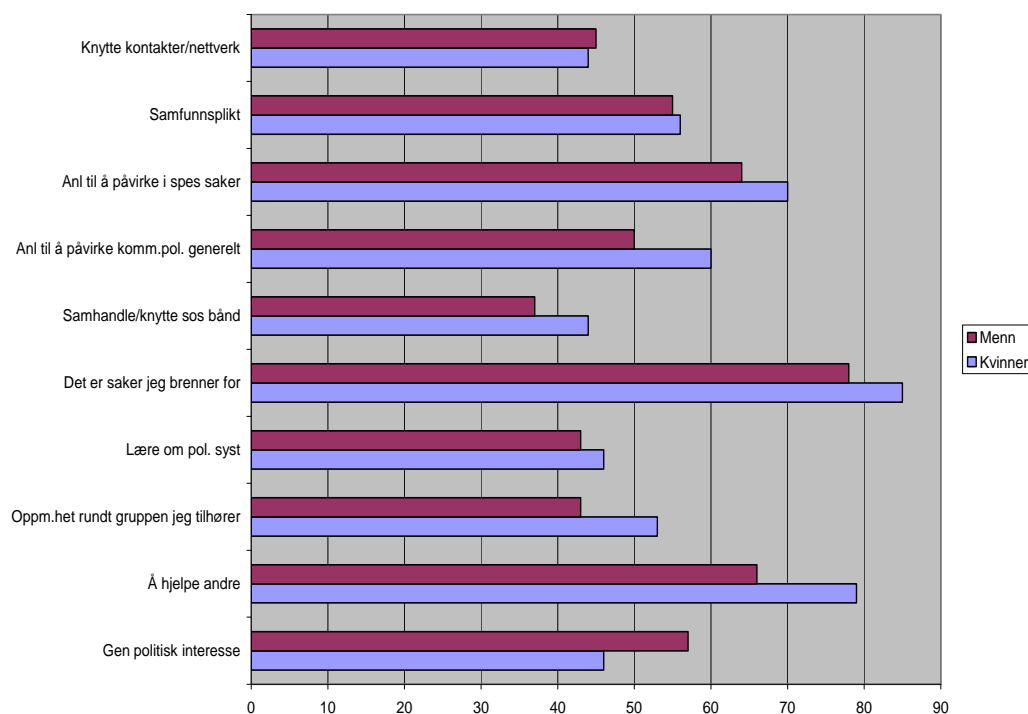
Motiv: Begrunnelser for å delta og å la være

Hva er det så som gjør at enkelte er motivert til å delta, og er det noen forskjeller mellom kjønnene med hensyn til begrunnelser for å engasjere seg i politisk arbeid? Spørsmålet om begrunnelser for å delta gikk både til de som oppga at de hadde vært deltatt politisk i løpet de siste to årene og de som oppga at de kunne tenke seg å delta.⁹ Svarene for disse to gruppene samlet er vist i figur 3, fordelt på kjønn.

⁸ Berglund (2005:46) har vist at normen om ikke å fremme sitt eget kandidatur står svakest blant unge menn. Blant disse oppgir 15,5 % at de foreslo seg selv. For de øvrige gruppene, det vil si yngre og eldre kvinner, samt eldre menn, er det mellom 4 og 5 % som oppgir at de selv ba om å bli satt opp på listen.

⁹ Spørsmålsformuleringen var som følger: På en skala fra 1–5 der 1 er liten betydning og 5 er stor betydning, hvilken betydning har følgende grunner for at du har eller kunne tenkt deg å engasjere deg?

Figur 3: Begrunnelser for å delta i politisk virksomhet. Kvinner og menn. Prosent. (Gjennomsnittlig N= 287 (kvinner), 322 (menn))

Samlet sett fremstår enkeltsaksengasjementet som den viktigste begrunnelsen for å delta. Vi må i den forbindelse minne om at det innledende spørsmålet (jfr. fig. 1) handlet om motivasjon for deltakelse «...for å påvirke politikken eller politiske saker i din kommune?» Spørsmålet var således ikke formulert med tanke på å måle den aktiviteten som er direkte forbundet med det representative systemet. Formuleringen var i tillegg til disse aktivitetene ment å favne om deltakelsesformer som ikke foregår innenfor eller er rettet mot de representative institusjonene.

Mønsteret som fremkommer i figur 3 bekrefter i hovedsak tidligere studier av innbyggernes grunner for å involvere seg i politikken (Saglie 2009a:216, Aars 2006). Resultatet er dessuten noenlunde i samsvar med det som fremkommer i en undersøkelse av lokale folkevalgte (Berglund 2005:52). Det at man er opptatt av bestemte saker er i vår undersøkelse den aller viktigste begrunnelsen respondentene oppgir for å delta eller å ville delta. Hele 81 % av de spurte oppgir at de engasjerer seg fordi de brenner for noen saker. En annen viktig begrunnelse dreier seg også om saker. Det at politisk arbeid gir anledning til å påvirke avgjørelser om én eller flere saker er viktig for 67 % av de spurte. Men i tillegg er det en svært stor andel som legger vekt på at politisk arbeid er en måte å hjelpe andre på. Det gjelder 72 % av de spurte. De begrunnelsene som er knyttet til generell politisk interesse er viktige, men jevnt over har de mindre betydning enn saksmotivasjonen. Andelen som oppgir generell politisk interesse som en viktig begrunnelse er ganske klart redusert dersom vi sammenligner med den

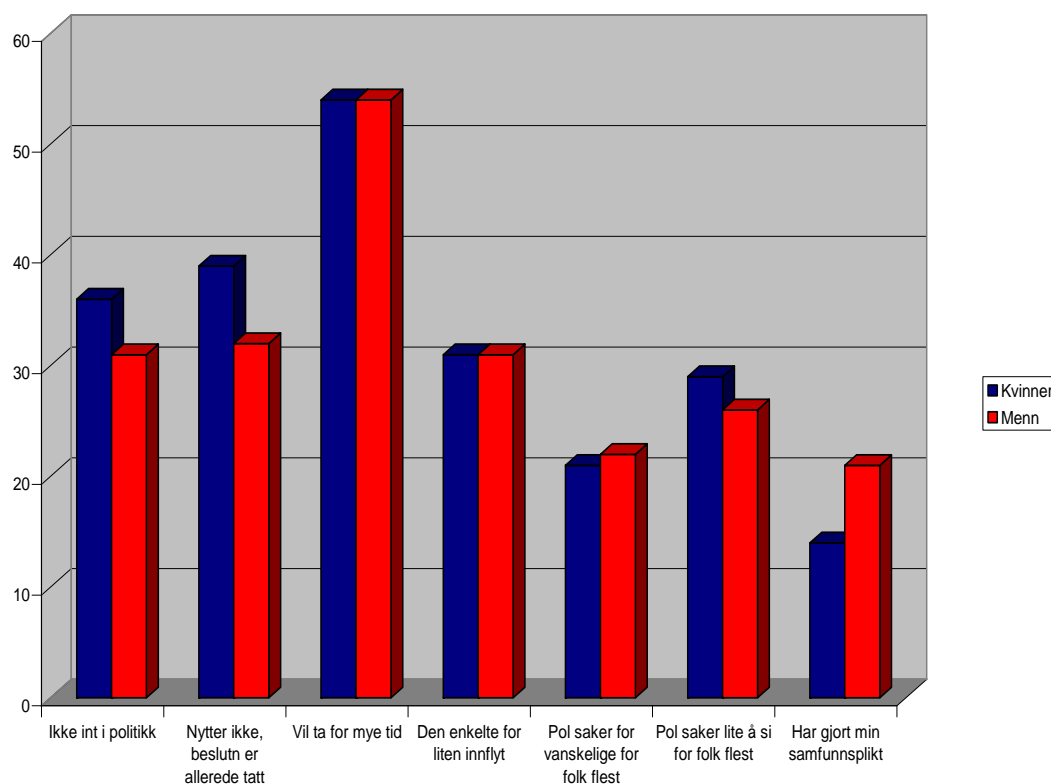
motivasjonsundersøkelsen som ble gjennomført i 2006. I det materialet oppga 67 % at generell politisk interesse var et viktig motiv for å engasjere seg, mens den tilsvarende andelen i den nye undersøkelsen er 52. Samlet sett er de begrunnelsene som dreier seg om sosial samhandling og læring minst viktige. Det betyr imidlertid ikke at denne typen motivasjon er mindre viktig for dem det gjelder. Dataene sier ingen ting om intensiteten i den enkeltes motivasjon.

De generelle observasjonene fra figur 3 har to implikasjoner: For det første betyr det at innbyggernes motivasjon er forholdsvis instrumentell. Saksengasjementet kan også dreie seg om at man kun er interessert i et saksfelt, men etter alt å dømme vil man også ønske å øve innflytelse når man oppgir dette som en grunn for å delta. For det andre betyr det at mange av dem som er politisk aktive ikke motiveres ut fra såkalte «helhetlige» samfunnssyn. Nå vil trolig helheter alltid bli individuelt definert, men mange vil nok oppfatte at det ligger et helhetssyn i deres saksengasjement. Det å brenne for en sak kan nettopp innebære et verdistandpunkt om hvilke saker som samfunnet bør prioritere å finne politiske løsninger på.

Figur 3 viser at kvinner og menn stort sett vektlegger de samme begrunnelsene. Sammenligner vi rangeringen av begrunnelsene, er det ikke så store forskjeller. Men det er enkelte ulikheter mellom kjønnene i vektleggingen av begrunnelsene. Saglie (2009a:217) observerte i sin undersøkelse at «Kvinnens deltakelse framstår som klart mer saksorientert...» Det samme kan til en viss grad sies å gjelde vår undersøkelse. Det er en signifikant forskjell mellom kvinner og menn i vektleggingen av begrunnelsen «Det er saker jeg brenner for». Men det er i og for seg ikke bare interessen for enkeltsaker som skiller menn fra kvinner, det er den instrumentelle tilnærmingen til politikken. Kvinner ønsker å øve innflytelse, ikke bare i enkeltsaker, men også i forhold til bestemte grupper. Både når det gjelder «Oppmerksomhet rundt den gruppen jeg tilhører» og «Å hjelpe andre» er det signifikante kjønnsforskjeller i svarene. De mannlige respondentene skiller seg til en viss grad fra kvinnene ved at generell politisk interesse er et viktigere motiv for dem, men forskjellen er ikke signifikant i henhold til kjikvadrattest.

Hva så med de som verken deltar eller er villige til å delta? Hvilke begrunnelser oppgir de for ikke å ville engasjere seg? Resultatene er gjengitt i figur 4.

Figur 4: Begrunnelser for ikke å delta i politisk virksomhet. Kvinner og menn. Prosent. (Gjennomsnittlig N= 483 (kvinner), 378 (menn))

Flere tidligere undersøkelser har kommet til at *tidskonflikten* er den viktigste begrunnelsen innbyggerne oppgir for ikke å ville engasjere seg i politikken (Verba et al. 1995:129, Aars 2006). Imidlertid finner Jo Saglie (2009a:222) ikke et slikt mønster i sin analyse som er basert på Lokaldemokratiundersøkelsen fra 2007. Her skiller ikke tidskonflikt seg ut fra andre begrunnelser. Lokaldemokratiundersøkelsen presenterer riktignok respondentene for en del andre utsagn enn i vår undersøkelse, men det virker likevel ikke sannsynlig at dette skulle ha endret respondentenes oppfatning av tidskonflikt radikalt.

I figur 4 ser vi igjen at det er oppfatningen om at politisk involvering vil ta for mye tid som står klart sterkest blant de spurte. Andelen som oppgir denne begrunnelsen er om lag den samme som i Aars' undersøkelse fra 2006. I det hele tatt er hovedmønsteret ganske likt det vi så for fire år siden, men mangel på politisk interesse fremstår som noe viktigere i 2010-undersøkelsen enn i 2006-undersøkelsen.

Hvordan kan vi så tolke det generelle bildet som fremkommer i figur 4? Når den klart viktigste begrunnelsen for ikke å ville engasjere seg er tidskonflikt, kan vi ikke konkludere med at folk holder seg borte fra lokalpolitikken på grunn av frustrasjon eller resignasjon. Frustrasjonsbegrunnelsene spiller helt klart en rolle, men det er en langt viktigere begrunnelse at et politisk engasjement vil komme i konflikt med andre aktiviteter. Så kan man diskutere hva det innebærer at politikk blir valgt vekk til fordel for andre ting, men svarpersonene signaliserer en åpenhet for å tre inn i politikken dersom de skulle oppleve det som viktig nok. Det bildet som fremstår har slik sett mange fellestrekk med det Hibbing og Theiss-Morse (2002) har beskrevet som et

«stealth democracy», der relativt få til en hver tid deltar aktivt, men de aller fleste ønsker et politisk system som er åpent for folkelig mobilisering når innbyggerne opplever det som nødvendig å engasjere seg.

Det er en svak tendens til at kvinnelige respondenter legger større vekt på manglende politisk interesse, samtidig som flere kvinner enn menn mener at det ikke nytter å engasjere seg siden de oppfatter at beslutningene allerede er tatt. Ingen av disse prosentdifferansene er imidlertid signifikante, så de bør heller ikke tillegges spesielt stor vekt. Når det gjelder tidsbegrunnelsen, er det ingen forskjeller mellom kjønnene. Men selv om tiden oppleves som knapp både for menn og kvinner, kan det tenkes at det er ulike faktorer som skaper tidspress for menn og kvinner. Det later heller ikke til at opplevelsen av å ikke strekke til er viktigere blant de kvinnelige enn blant de mannlige svarpersonene. Med andre ord ser det ikke ut til at «politisk fremmedgjøring» (Martinussen 1973:206) er en viktigere begrunnelse blant kvinner enn blant menn. Den eneste begrunnelsen som henger signifikant sammen med kjønnsvariabelen er det å ha gjort sin samfunnsplikt. Denne begrunnelsen står klart sterkere blant menn enn blant kvinner. Dette er trolig å betrakte som en slags senioritetsbegrunnelse, det at man ønsker å trappe ned etter lang og tro tjeneste. Ettersom menn jevnt over har lengre fartstid i politikken, er det ikke urimelig at det er menn som bruker denne begrunnelsen hyppigst.

Kvinnelige og mannlige deltakelsesformer?

Hvilke aktiviteter deltar de aktive i, og hvilke deltakelsesformer kunne de potensielle deltakerne tenke seg å gjøre bruk av dersom de skulle involvere seg? Vi spør med andre ord etter hva slags deltakelsesformer de motiverte er motiverte for å delta i, og spesielt vil vi se på hvorvidt det er forskjeller mellom kjønnene. Studier av politisk deltakelse på 60- og 70-tallet påviste betydelige kjønnsforskjeller (Lafferty 1981, Milbrath og Goel 1977:116, Verba, Nie og Kim 1978:235), men nyere undersøkelser viser at kjønnsforskjellene er blitt langt mindre når vi kommer frem til 1990-tallet og 2000-tallet. Kjønnsforskjeller i valgdeltakelse er jevnet ut. Med hensyn til deltakelse i politiske verv, er det fremdeles kjønnsforskjeller, men de er klart mindre enn tidligere. Når det gjelder de tradisjonelle formene for deltakelse som kanaliseres inn i det representative demokratiet, som for eksempel partimedlemskap, er forskjellene relativt små (Martinussen 2003:50, Strømsnes 2003:97). Det later til at menn er noe mer aktive når det gjelder å ta direkte kontakt enten med valgte politikere eller med administrasjon (Burns, Schlozman og Verba 2001:65, Parry, Moyser og Day 1992:145, Pettersen og Rose 1996:68). Enkelte studier finner at kvinner er mer aktive enn menn når det gjelder deltakelsesformer som primært har opinionspåvirkning som mål (Pettersen og Rose 1996:66).

Tabell 1: Foretrukne deltakelsesformer blant hhv. deltakere og potensielle deltakere etter kjønn. Prosent og prosentdifferanser mellom kvinner og menn

	Deltakere			Potensielle		
	Kvinner	Menn	Prosentdiff. kvinner/menn	Kvinner	Menn	Prosentdiff. kvinner/menn
Kontakte politikere	75	81	-6	70	74	-4
Kontakte forening/organisasjon	70	71	-1	85	76	+9 *
Kontakte offentlig tjenestemann	75	81	-6	66	57	+9
Delta i arbeidet i politisk parti	41	45	-4	48	66	-18 ***
Delta i en annen organisasjon el forening	82	78	+4	81	70	+11 *
Delta i arbeidet i politisk aksjonsgruppe, lokal protestgruppe	36	28	+8	52	44	+8
Skrive leserinnlegg i avis	32	36	-4	57	50	+7
Skrive under på opprop, underskriftskampanje, aksjonslister	70	52	+18 **	87	72	+15 ***
Delta i offentlig demonstrasjon	21	12	+9 *	56	42	+14 **
Delta på politisk møte el stevne	61	60	+1	63	76	-13 **
N (= 100 %)	118	153		171	172	

* = sig. på .05-nivå, ** = sig. på .01-nivå, *** = sig. på .001-nivå

Av tabell 1 ser vi at det er forskjeller på kvinner og menn. Et stykke på vei gir resultatene støtte til tidligere forskning. Ser vi først på den venstre siden av tabellen, de som rapporterer at de faktisk har deltatt, ser vi at menn er noe mer aktive når det gjelder å ta direkte kontakt. Særlig gjelder dette kontakt med politikere og kontakt med offentlige tjenestemenn. I tillegg oppgir menn noe hyppigere enn kvinner at de har deltatt i arbeidet i et politisk parti, samt skrevet leserinnlegg i avis. Kvinner er på sin side langt mer aktive enn menn når det gjelder underskriftskampanjer og lignende. Videre deltar kvinner oftere enn menn i politiske aksjonsgrupper og i offentlige demonstrasjoner. I det hele tatt må vi kunne si at tabell 1 forteller om ganske ulike deltakelsesformer blant kvinner og menn. Noe av det samme mønsteret finner vi blant de potensielle deltakerne, på høyre side av tabellen. Men her fremstår kvinner som mer villige til å ta kontakt med administrativt ansatte. Til tross for dette er hovedmønsteret at menns politiske deltakelse i stor grad retter seg inn mot de formelle politiske institusjonene, gjennom partier og direkte kontakt, mens kvinners deltakelse (og deltakelsespreferanser) er konsentrert om de mer ukonvensjonelle deltakelsesformene, som aksjonsgrupper og politiske demonstrasjoner.

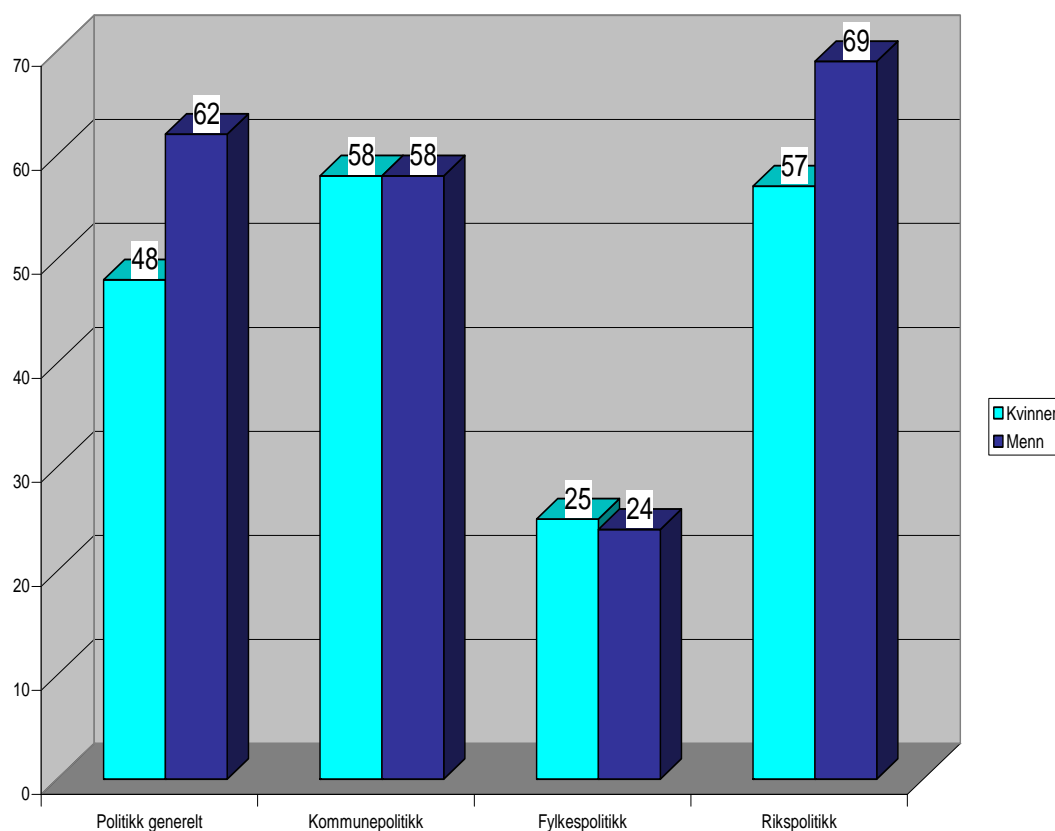
Resultatene fra tabell 1 er også interessante på bakgrunn av det bildet som avtegnet seg i figur 3 og 4. Der observerte vi at generell politisk interesse sto sterkest som motiv blant menn. Motsatt var det flere kvinner enn menn som oppga manglende politisk interesse som begrunnelse for ikke å ville engasjere seg. Tabell 1 viser likevel at det samlet sett er klart flere kvinner enn menn som oppgir at de har deltatt, på den ene eller den andre måten. Likeledes er det klart flere kvinner, samlet sett, som oppgir at de kunne tenke seg å delta i en av aktivitetene som er listet opp i tabellen. De kvinnelige respondentene engasjerer seg i størst grad i enkeltsaker og retter sitt engasjement andre steder enn gjennom det representative politiske systemet. Dette kan igjen tyde på at mange respondenter, både kvinner og menn, oppfatter «politikk» som det som foregår innenfor eller i direkte tilknytning til de folkevalgte organene. Når kvinner fremstår som mindre politisk interesserte enn menn, er det denne politikoppfatningen som legges til grunn. Ser man på konkrete aktiviteter, er kvinner vel så engasjerte og motiverte som menn.

Er ikke kvinner interessert?

Resonnementet ovenfor kan videreføres ved å se på forskjeller i politisk interesse blant kvinner og menn. Spørreundersøkelsen i de 22 prosjektkommunene inneholdt ikke et spørsmål om generell politisk interesse. Dette spørsmålet er imidlertid stilt blant annet i Lokaldemokratiundersøkelsen fra 2007.¹⁰ I tillegg til et spørsmål om generell politisk interesse, ble det stilt oppfølgingsspørsmål om interesse for henholdsvis kommunepolitikk, fylkespolitikk og rikspolitikk. Andelen som har oppgitt at de er ganske interessert eller svært interessert er vist i figur 5.

¹⁰ En redegjørelse for Lokaldemokratiundersøkelsen finnes hos Saglie (2009b). De gjengitte resultatene er vektet ettersom svarpersoner fra de minste kommunene var overrepresentert i utvalget. En beskrivelse av vektene i Lokaldemokratiundersøkelsen finnes hos Lagerstrøm (2009).

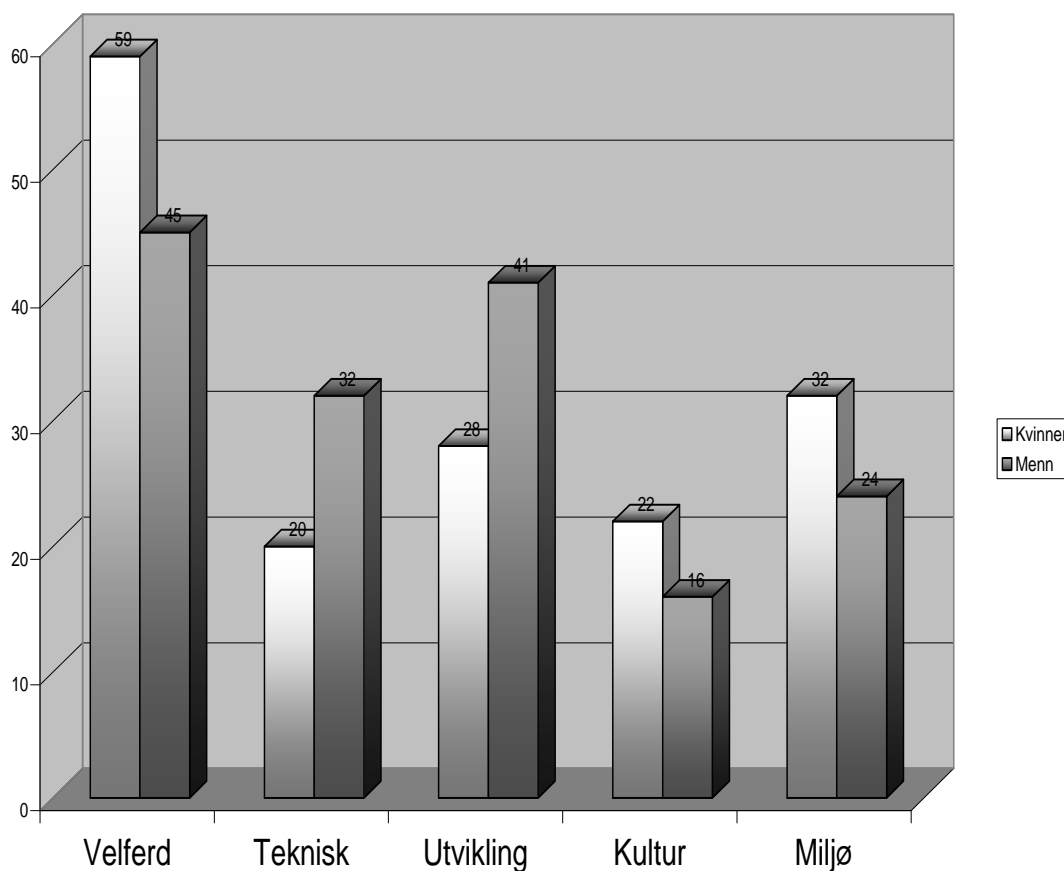
Figur 5: Interesse for politikk på forskjellige styringsnivåer. Kvinner og menn. Prosent (Gjennomsnittlig N= 1316 (kvinner), 1324 (menn)) (Kilde: Lokaldemokratiundersøkelsen 2007)

Det avtegner seg også her et bilde av at menn og kvinners politiske fokus er nokså forskjellig. Som vi har antydnet tidligere, er det en langt større andel av de mannlige respondentene som oppgir å være generelt interessert i politikk. Det samme mønsteret avtegner seg med hensyn til rikspolitikk. Når det gjelder kommunepolitikken og fylkespolitikken, er det ingen forskjeller mellom kjønnene. Kjønnsforskjellene med hensyn til politikk generelt og rikspolitikk er klart signifikante. Dette støtter tolkningen om at kvinner i størst grad orienterer seg mot konkrete saker og kanskje også saker som geografisk sett er forankret i egen kommune eller fylke. Interessen for fylkespolitikken er imidlertid ganske lav både blant kvinner og menn.

Undersøkelsen i de 22 prosjektkommunene gir mulighet til å gå nærmere inn på hva som ligger bak henholdsvis kvinners og menns interesse for kommunepolitikk. I figur 5 fremstår menn og kvinner som like interessert i kommunepolitikk, men den kommunale dagsordenen består av ulike saksfelter. Er kvinner og menn like opptatt av de forskjellige sakstypene, eller er det forskjeller mellom kjønnene når det gjelder hvilke lokalpolitiske saker som engasjerer?

Figur 6: Andel som oppgir at de har svært stor interesse for forskjellige lokalpolitiske saksfelter. Kvinner og menn. Prosent. (Gjennomsnittlig N= 785 (kvinner), 706 (menn))

I spørsmålet om ulike kommunale saksfelter ble det skilt mellom følgende hovedgrupper: a) velferd (helse, sosial, oppvekst), b) tekniske saker (vei, vann, renovasjon), c) utviklingsaker (legge til rette for næringsliv og bosetting), d) kultur og e) miljø. Figur 6 avslører et differensiert mønster når det gjelder lokalpolitisk interesse. Når kvinner og menn blir bedt om å vurdere hvor interessert de er i kommunepolitikk, refererer svarene i praksis til ganske ulike saksfelter. Det viktigste oppgavefeltet for norske kommuner er velferdsoppgavene. Det avtegner seg også i svarene som ble gitt i undersøkelsen. Samlet sett er de spurte mest opptatt av dette saksfeltet. Men mens velferdsoppgavene er de soleklart viktigste for kvinnene, er utviklingsoppgavene nesten like viktige for de mannlige respondentene. Også når det gjelder de tekniske sakene er det en klar kjønnsforskjell. Disse er viktigere for menn enn for kvinner. Til gjengjeld er kvinner mer opptatt av kultur- og miljø saker enn hva menn er. Alle kjønnsforskjellene i tabellen er signifikante.

Dette mønsteret er kanskje ikke så overraskende og nok i tråd med hva mange ville vente å finne ut fra tradisjonelle forestillinger om menn og kvinners interessefelter. Men resultatet er interessant med tanke på temaet for denne rapporten; motivasjon til å delta i lokalpolitisk arbeid. Kvinner er ikke mindre interessert i kommunepolitikk enn menn. De er tvert imot mer engasjert enn menn i det tyngste av alle de kommunale saksfeltene. Kvinner oppgir at de har lavere generell politisk interesse enn menn. Samtidig er de like

interessert i kommunepolitikk, og når vi går inn på enkelte saksfelt, viser det seg at kvinner har større interesse enn menn for det viktigste av de kommunale oppgavefeltene: Velferdspolitikken.

Politisk fremmedgjøring: Mangler kvinner politisk selvtillit?

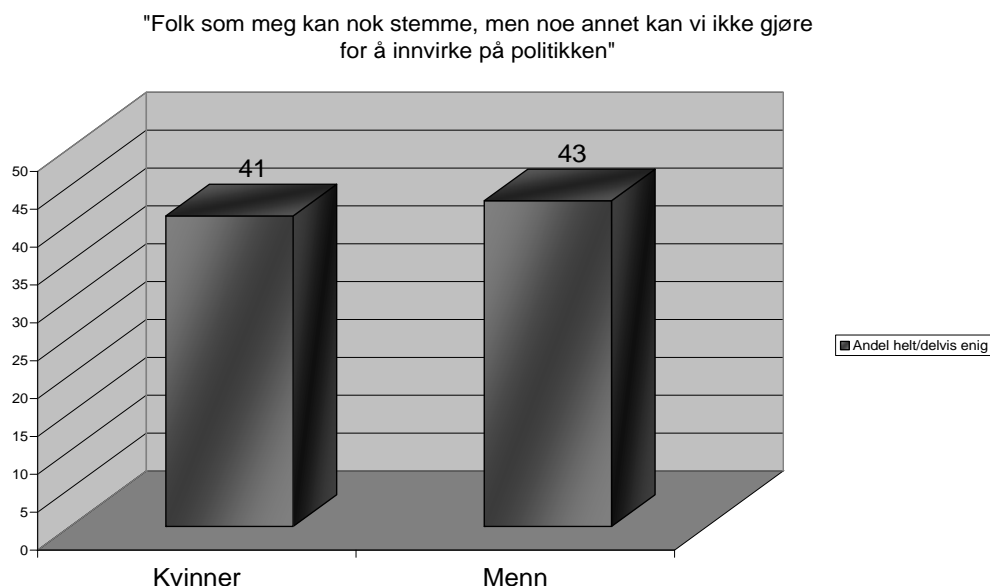
Forskjeller i politisk interesse er én mulig forklaring på ulik politisk motivasjon mellom kjønnene. De foregående avsnittene har bidratt til å nyansere denne faktorens betydning. En annen forklaring på forskjeller i motivasjon dreier seg om politisk selvtillit. Det har tidligere blitt dokumentert at kvinner har lavere politisk selvtillit enn menn (Burns, Schlozman og Verba 2001:267, Parry, Moyser og Day 1992:175). Men i en norsk studie, gjennomført innenfor Maktutredningen er forskjellene i politisk selvtillit ganske beskjedne (Strømsnes 2003:176).

En viktig faktor for å forstå betydningen av politisk selvtillit er formodentlig politisk erfaring. «Incumbents», de som fra før av innehar posisjoner som det skal velges til, har vist seg å ha en fordel sammenlignet med nykommere. Vanligvis knyttes betydningen av politisk erfaring og incumbency til etterspørselsiden: Partiene etterspør kandidater som har erfaring og som har bevist at de kan gjøre en god jobb (Gallagher 1988, Kjær og Pedersen 2004:99). Men politisk erfaring kan også være nyttig å betrakte i et tilbudsperspektiv (Narud og Valen 2007:75): Politisk erfaring er ujevnt fordelt mellom ulike grupper, for eksempel mellom kvinner og menn. Ikke bare er menn i flertall i folkevalgte forsamlinger, men de mannlige politikerne har dessuten lengre gjennomsnittlig kommunestyreansiennitet enn kvinner.¹¹ Konsekvensen av dette er at kvinner har hatt mindre tid til å skaffe seg erfaring og, derigjennom, politisk selvtillit.

Nedenfor gjengis andel helt og delvis enige i følgende utsagn: «Folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken.»

¹¹ I det europeiske MAELG-prosjektet (Municipal Assemblies in European Local Governance), som omfatter 16 europeiske land, fremkommer det at de mannlige kommunestyrerepresentantene har lengre kommunestyreansiennitet enn de kvinnelige representantene i samtlige land. I Norge er den gjennomsnittlige fartstiden for mannlige lokalpolitikere 8,9 år, mens den for kvinnelige lokalpolitikere er 5,4 år.

Figur 7: Andel helt og delvis enige i følgende utsagn: «Folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken.» Kvinner og menn. Prosent. (Gjennomsnittlig N= 775 (kvinner), 699 (menn))

Utsagnet ble presentert for samtlige respondenter i undersøkelsen. Det vil si at også de som selv oppga å være politisk aktive har markert sin holdning til dette utsagnet. På bakgrunn av dette kan vi si at en relativt stor andel av befolkningen opplever at de har begrensede muligheter til selv å kunne øve innflytelse over politikken. Ikke overraskende er andelen med lav politisk selvtillit betydelig høyere blant de som ikke er politisk aktive eller kunne tenke seg å engasjere seg. Innenfor denne gruppen er det 50 % som tror de ikke har noen mulighet til å innvirke på politikken utenom valg. Den tilsvarende andelen blant de aktive og motiverte er 32 %.

Men figur 7 gir ikke støtte til antakelsen om at kvinner har lavere politisk selvtillit enn menn. Forskjellen mellom kjønnene er helt marginal og kan ikke tillegges vekt. Selv om graden av politisk selvtillit kan ha betydning for politisk motivasjon hos velgerne, er det liten grunn til at denne faktoren skulle påvirke kvinners og menns motivasjon forskjellig. En mulighet kunne være at effekten av det å være aktiv var større blant menn enn blant kvinner ettersom kvinners politiske erfaring er mer kortvarig og mer saksrettet enn menns. Slik er det ikke. Effekten (på politisk selvtillit) av å være aktiv er den samme blant kvinner og menn.

Motiverende og demotiverende kontekster: Har det noe å si for kvinners motivasjon om kvinneandelen i «deres» kommunestyre er høy eller lav?

Det siste spørsmålet vi skal behandle dreier seg om betydningen av kontekst for kvinners politiske deltakelse og motivasjon. Som sagt innledningsvis er det gjennomført studier som tyder på at kvinners beslutning om å delta, eventuelt deres villighet til

deltakelse, påvirkes av de omgivelsene de er en del av. Men, som vi har drøftet tidligere i dette notatet, kan vi tenke oss ulike effekter av kontekst på kvinners deltakelse og motivasjon. Vi skal undersøke ett bestemt aspekt ved kvinners deltakelseskontekster: Andelen kvinner i kommunestyret i den kommunen der man bor. Nærmere bestemt, er det slik at kvinners villighet til å delta i lokalpolitikken blir påvirket av hvor mange kvinner som sitter i kommunestyret i den kommunen der de bor? Vi skal gjennomføre en analyse der vi måler effekten av kvinneandel i kommunestyret på den enkeltes motivasjon. Utgangsantakelsen er at høy kvinneandel i kommunestyret vil ha en positiv effekt på kvinners politiske motivasjon. Men det er også mulig å tenke seg den motsatte hypotesen; at en relativt høy kvinneandel i kommunestyret oppleves som et metningspunkt. Behovet for å stille til valg oppleves ikke som like stort dersom kvinneandelen i kommunestyret er relativt høy. Dermed kan høy kvinneandel i kommunestyrene virke til å dempe motivasjonen hos potensielle rekrutter (Kjær 1999).

En kan spørre seg om det i det hele tatt er en rimelig antakelse at andelen kvinner i kommunestyret har noen effekt på den generelle motivasjonen for politisk deltakelse innenfor den kvinnelige befolkningen i en kommune. Trolig vil de færreste ha kunnskap om dette forholdet. Vårt resonnement går derfor ut på at kvinneandelen i kommunestyret har en indirekte effekt på politisk motivasjon blant kvinner. Flere kvinner i kommunestyret vil mest sannsynlig gi flere synlige kvinnelige lokalpolitikere, noe som i neste omgang vil senke terskelen for selv å engasjere seg blant kvinnelige aspiranter. Potensielle kvinnelige rekrutter vil ha større mulighet til å finne kvinnelige forbilder i sin egen kommune, og det gjelder uavhengig av om de selv har kunnskap om hvor stor andel av kommunestyremedlemmene som er kvinner. Den negative konteksthypotesen, metningshypotesen, kan begrunnes på samme vis: Opplevelsen av at det er mange kvinner som fra før av deltar og er synlige i lokalpolitikken gjør det mindre påkrevet at en selv engasjerer seg.

Nedenfor, i tabell 2, viser vi fordelingen av ikke-deltakere, potensielle og deltakere etter hvorvidt de spurte kommer fra kommuner med lav eller høy kvinneandel. Her er det på sin plass å minne om at de tre gruppene er definert i henhold til spørsmålet om hvorvidt den spurte har engasjert seg aktivt for å påvirke politikken eller politiske saker i sin kommune. De som svarte ja på dette spørsmålet er regnet som deltakere i tabellen nedenfor. De som svarte nei på dette spørsmålet ble så spurt hvorvidt de kunne tenke seg å delta. Svarte de ja på dette spørsmålet, regnes de som potensielle deltakere i tabell 2. den siste gruppen, de som svarte avkrefteende på begge spørsmål, regnes som ikke-deltakere.¹²

Høy og lav kvinneandel er beregnet i forhold til landsgjennomsnittet. Kommuner der kvinneandelen i kommunestyret er under landsgjennomsnittet klassifiseres som lav, mens kommuner med høyere kvinneandel enn landsgjennomsnittet klassifiseres som høy. 9 av de 22 kommunene i undersøkelsen har høy kvinneandel i henhold til denne klassifikasjonen.

¹² Se Vedlegg 1 for spørreskjema

Tabell 2: Ikke-deltakere, potensielle og deltakere etter hvorvidt de spurte kommer fra kommuner med lav eller høy kvinneandel. Prosent

	Lav kvinneandel		Høy kvinneandel	
	Kvinner	Menn	Kvinner	Menn
Ikke-deltakere	66	52	60	56
Potensielle	21	24	23	25
Deltakere	13	24	18	18
N (=100 %)	461	431	331	278

Krysstabellen viser en forskjell på svarfordelingen avhengig av hvorvidt kvinneandelen i kommunestyret er høy eller lav i den kommunen der respondenten bor. Når det gjelder de *potensielle* deltakerne, observerer vi ingen forskjell på fordelingen mellom menn og kvinner i kommuner med lav vs. kommuner med høy kvinneandel i kommunestyret. Derimot er det en forskjell med hensyn til kjønnsfordelingen innenfor gruppen *deltakere*: I kommuner med lav kvinneandel ser vi at menn er mer aktive politisk enn kvinner. Denne forskjellen er klart signifikant. Ser vi på kommuner med høy kvinneandel, finner vi at forskjellen er borte. Her er kvinner like aktive som menn. Med andre ord antyder krysstabellen at kontekstuelle forhold kan ha betydning for kvinners politiske motivasjon, og sammenhengen synes å være slik at høy kvinneandel i kommunestyret har en positiv effekt på motivasjon blant kvinner. Spørsmålet er om denne effekten består i en mer robust statistisk analyse.

Vi skal teste antakelsen gjennom en flernivåanalyse.¹⁵ Flernivåanalyse bygger på en antakelse om at dataene i et datasett er hierarkisk ordnet eller såkalt «nested». Det vil si at de ikke fordeler seg tilfeldig i henhold til overordnede kategorier, som for eksempel kommune. Det er vanlig å bruke eksempler fra skoleforskningen, der man antar at elevs adferd og holdninger vil variere systematisk mellom klasser og mellom skoler, selv etter at det er kontrollert for individuelle kjennetegn. Ordinære én-nivå regresjonsmodeller vil tendere til å overdrive effektene av de uavhengige variablene dersom man ikke tar hensyn til den hierarkiske strukturen i dataene. Når vi antar at individuell handling foregår innenfor betydningsfulle kontekster, vil flernivåmodeller være nyttige.

Vår generelle antakelse er at den kommunale konteksten har betydning for kvinners politiske motivasjon. Som vi har påpekt tidligere, er det vanlig å skille mellom individbaserte og kontekstuelle baserte forklaringer på politisk deltakelse. Også når man gjennomfører flernivåanalyser er det vanlig å skille mellom uavhengige variabler på individnivå (nivå 1) og uavhengige variabler på kontekstnivå (nivå 2). Dette medfører at man antar at kontekstens betydning er den samme for alle individer som inngår i analysen. For eksempel vil effekten av kjønn være konstant på tvers av kontekster. Vårt utgangspunkt medfører imidlertid at effekten av kjønn vil variere etter type kommunal kontekst. Den konkrete hypotesen er at kvinnelige innbyggere vil være mer tilbøyelige til å engasjere seg politisk i en kommune der kvinneandelen i kommunestyret er høy. Dette

¹⁵ Om flernivåmodeller, se Hox (2002), Snijders og Bosker (2004) og Steenbergen og Jones (2002). En norsk introduksjon til temaet finnes hos Strabac (2007).

er en antakelse om *kryssnivåinteraksjon*. Effektene av en gitt individuell egenskap forventes å variere avhengig av trekk ved konteksten.

Analysen av kryssnivåinteraksjoner er i vårt tilfelle siste steg i en treleddet analyse: Første steg er presentere en såkalt tom modell, det vil si en modell uten forklaringsvariabler (Modell I). Den tomme modellen gir en test på om dataene har en flernivåstruktur og dermed om det er tilrådelig å gjennomføre en flernivåanalyse eller om det er tilstrekkelig å gjennomføre en normal regresjonsanalyse. Ett mål på dette er den såkalte *intraklassekorrelasjonskoeffisienten*. Denne gir informasjon om hvor stor del av den totale variansen som skyldes faktorer på nivå 2, i vårt tilfelle kommuneforklaringer. Andre steg i analysen er å introdusere forklaringsvariabler på nivå 1, det vil si individforklaringer (Modell II). Ettersom vi i flernivåmodeller antar at den reelle testen av individvariablenes forklaringskraft først kan gjøres når vi introduserer forklaringsvariabler på nivå 2 (i vårt tilfelle kommunevariabler), er den viktigste hensikten med modell II å undersøke om introduksjonen av variabler på nivå 1 påvirker intraklassekorrelasjonen. Det vil i vårt tilfelle si om det gjenstår varians på kommunenivå etter at forklaringsvariablene på nivå 1 er introdusert i modellen. Det tredje og endelige steget i vår analyse er å introdusere forklaringer på kommunenivå (Modell III). Ettersom vi i vårt materiale har forholdsvis få enheter på nivå 2 (22 kommuner) er det begrensninger på hvor mange forklaringsvariabler vi kan benytte uten at antallet frihetsgrader blir for lavt.¹⁴

Tabell 3: *Motivasjon. Odds ratio*

	Modell I	Modell II	Modell III
Konstantledd	-0.309	-0.136	-0.083
Kvinne		0.64***	0.55***
Alder		0.98***	0.98***
Høy utdanning		1.81***	1.79***
Politisk selvtilitt		2.44***	2.46***
Politisk interesse		1.32***	1.31***
Kvinneandel over landsgjennomsnitt			0.88
Kvinneandel over landsgjennomsnitt * kvinne			1.50*
Intraklassekorrelasjon	1.2**	1.5**	1.3**
N individer	1444	1444	1444
N kommuner	22	22	22

* $p < 0.1$ ** $p < 0.05$ *** $p < 0.01$

I tabell 3 er vår avhengige variabel, motivasjon, en binær variabel. Den har kun to verdier; 1 og 0. dette tilsier at vi benytter logistisk regresjon. Når man benytter logistiske regresjonsmodeller, er det vanlig å oppgi odds ratio. Odds ratio er en måte å sammenligne sannsynligheten for et gitt utfall for to grupper. Mens odds er et uttrykk for sannsynligheten for at en gitt gruppe har verdien 1 på den avhengige variabelen, sier odds ratio noe om forholdet mellom odds for to forskjellige grupper. Forholdet mellom to odds, odds ratio, beregnes ved at oddsen for én gruppe divideres med oddsen for en

¹⁴ Vi har testet for at effekten av det å være kvinne varierer på tvers av kommunene (varierende helningsledd). Denne effekten er ikke signifikant ($\chi^2=4.24$, $P=0.120$).

annen gruppe. Dersom odds ratio er høyere enn 1, tilsier det at høy verdi på den uavhengige variabelen gir høyere sannsynlighet for å ha utfallet 1 på den avhengige variabelen. Med andre ord, høyere verdi enn 1 betyr at effekten av variabelen er positiv.

Modell I i tabell 3 viser at intraklassekorrelasjonen er forholdsvis lav, men den er likevel klart signifikant. 1,2 prosent av den totale variansen forklares av forhold på nivå 2, kommunenivået. Resten av variansen, 98,8 prosent, forklares av trekk ved individene. Når avhengig variabel er på individnivå, er det også rimelig at mesteparten av variasjonen i den avhengige variabelen skyldes trekk ved individet. Selv om intraklassekorrelasjonskoeffisienten er relativt lav, vil det være mest hensiktsmessig å fortsette med en flernivåmodell ettersom korrelasjonen er statistisk signifikant i henhold til en såkalt LR-test. Politisk motivasjon er med andre ord ikke noe som bare varierer mellom innbyggerne innenfor kommuner, men det varierer også systematisk mellom innbyggerne på tvers av kommuner.

Når vi introduserer individforklaringene i modell II, ser vi at intraklassekorrelasjonen ikke svekkes. Tvert imot blir den litt sterkere. Det betyr at introduksjonen av forklaringsvariabler på nivå 1 ikke bidrar til å redusere kommunenivåets forklaringskraft, sammenlignet med den tomme modellen (modell I). Videre ser vi at alle de uavhengige variablene på individnivå har signifikant effekt på politisk motivasjon. Som vi ville anta ut fra den deskriptive statistikken er oddsen for å være motivert lavere for kvinner enn for menn. Denne effekten forsvinner ikke i den multivariate analysen. Det fremgår av odds ratio, som er lavere enn 1. Vi finner også en negativ effekt av alder. Som ventet har utdanning, politisk selvtillit og politisk interesse klart signifikant positiv effekt på motivasjon.

I modell III introduserer vi én forklaringsvariabel på kommunenivå; hvorvidt kvinneandelen i kommunestyret ligger over landsgjennomsnittet. Vi har ikke hatt noen forventning om at denne variabelen skulle ha en generell effekt på innbyggernes politiske motivasjon. Vi ser at denne variabelen ikke har noen signifikant effekt på den avhengige variabelen. Denne variabelen er da også bare inkludert i modellen som ett steg på veien mot den mer interessante analysen av en mulig interaksjonseffekt mellom kjønn, kvinneandel i kommunestyret og politisk motivasjon.

Tabell 3 viser at det er en svakt signifikant effekt av interaksjonsleddet mellom kvinne og kvinneandelen i kommunestyret, og effekten er som vi ser positiv (P for interaksjonseffekten $=0.079$). Det vil si at høy kvinneandel i kommunestyret synes å ha en positiv effekt på kvinners motivasjon for å delta i politikken. Til tross for at den kommunale variasjonen er relativt liten, finner vi en effekt av denne bestemte kommunevariabelen. Som sagt er det en ganske svakt signifikant effekt, men den går klart i positiv retning. I en enhalet test vil effekten være klart signifikant. I en enhalet test forutsetter vi at sammenhengen vi observerer kun kan gå i én retning. En slik forutsetning synes imidlertid ikke rimelig med våre data ettersom vi også har drøftet muligheten av at sammenhengen kunne være negativ. Metningshypotesen ville tilsi en negativ sammenheng ettersom det oppfattede behovet for flere kvinner i politikken ville være mindre i kommuner der man fra før av hadde mange kvinner som var politisk aktive. Vår analyse gir ikke støtte til antakelsen om at kvinner vil være mindre motiverte for å delta i politikken i kommuner med forholdsmessig mange kvinner i kommunestyret. Tvert imot gir våre data en viss støtte til antakelsen om at høy

kvinneandel i kommunestyret utgjør en stimulerende politisk kontekst for kvinner: Der vi finner mange kvinner i kommunestyret blir tilbudet av nye potensielle rekrutter større. Utsagnskraften i våre resultater svekkes til en viss grad av at antallet kommuner i undersøkelsen ikke er så høyt. Det vil derfor være av stor interesse å kunne gjennomføre tilsvarende analyser på et datamateriale med et større antall enheter på nivå 2. Men til tross for at vi har et lavt antall kommuner med i vår analyse, finner vi en svakt signifikant av kvinneandel i kommunestyrene effekt på kvinners politiske motivasjon.

Oppsummering

I dette notatet har vi rettet oppmerksomheten mot tilbudssiden av rekrutteringsprosessene i norske kommuner. Nærmere bestemt har vi vært opptatt av forskjeller i politisk motivasjon mellom menn og kvinner. Generelt finner vi et noe mindre tilbud av kvinnelige rekrutter. Likevel viser denne studien at det finnes et stort, uutnyttet potensial, også blant kvinner. Forskjellen mellom kjønnene dreier seg først og fremst og andelen som er aktive i dag. Når det gjelder de potensielle deltakerne, de som oppgir at de kunne tenke seg å delta, er det om lag like mange kvinner som menn.

På det allmenne planet oppgir de kvinnelige svarpersonene å være mindre interessert i politikk enn de mannlige. Men når vi ser på hva som ligger bak denne forskjellen, viser det seg at dreier seg om en forskjell i interesse mønster, snarere enn en reell forskjell i politisk interesse. Kvinner er mindre opptatt av politikk generelt og mindre opptatt av rikspolitik, men de er like opptatt av politikk på lokalt og regionalt nivå som menn. Ser vi nærmere på hvilke kommunalpolitiske saksfelter kvinner interesserer seg for, finner vi at de i klart større grad enn menn er interessert i velferdspolitikken. Med andre ord er de kvinnelige innbyggerne mest opptatt av det mest sentrale kommunale saksfeltet; velferd.

Menn oppgir å være motivert ut fra generell politisk interesse. Kvinner utmerker seg derimot med en mer instrumentell tilnærming til politisk deltakelse. Oppfatningen er at politikk er viktig og interessant i den grad det kan føre til at bestemte saker kan få sin løsning. Politikken er et middel til å nå et bestemt mål. For menn synes det som om politikken i større grad er et mål i seg selv. Flere menn enn kvinner er opptatt av politikk som aktivitet. I disse forskjellene kan det ligge én mulig ansats til forklaring på hvorfor menn har lengre fartstid i politikken enn kvinner. Kvinner deltar for å finne løsninger på konkrete problemer. Dersom problemene får sin løsning, kan det være en grunn til å trekke seg fra politikken. Hvis det etter en viss tid ikke er noen løsning i sikte, kan det gi grunnlag for frustrasjon og dermed også være en grunn til å trekke seg. Vi ser i dette materialet at frustrasjonsbegrunnelsene er viktigere for kvinner enn for menn når de oppgir grunner for ikke å delta i politikken.

Når det gjelder politisk selvtillit finner vi ingen forskjell mellom kjønnene. Vi kan dermed ikke si at følelsen av politisk fremmedgjøring er en årsak til lavere politisk motivasjon blant kvinner enn blant menn.

Den siste delen av notatet handler om betydningen av den kommunale konteksten, og da spesielt hvorvidt det har noe å si for kvinners politiske motivasjon om det er høy eller lav kvinneandel i kommunestyret i den kommunen der de bor. Her finner vi en, riktignok svak, men positiv effekt på motivasjonen hos kvinner av at det finnes mange

kvinner i kommunestyret. Ettersom vi har relativt få kommuner (22) med i vår undersøkelse får resultatene av kontekstanalysen en noe foreløpig karakter. Men disse observasjonene gir grunnlag for spennende mer omfangsrige analyser i fremtiden, der våre resultater kan testes på et materiale med flere enheter på nivå 2.

Våre resultater synes umiddelbart å stå i motsetning til Kjærs metningshypotese. Men de to studiene er ikke nødvendigvis motstridende. En mulig tolkning av våre resultater, sett i sammenheng med Kjærs, er at metningseffekten først og fremst har gyldighet for etterspørselssiden og i mindre grad tilbudssiden. Tidligere studier har vist at partiene forsøker å balansere listene (Narud og Valen 2007:74, Ringkjøb og Aars 2007:344). Det vil si at partiene søker å sette sammen en liste som appellerer til velgerne ved at de fleste sosio-demografiske grupper er representert. For eksempel vil det være viktig å ha med et visst antall kvinner på listene, men ikke nødvendigvis så mange at kvinneandelen på listen tilsvarer kvinneandelen blant velgerne. Dessuten må hensynet til sosial representativitet igjen balanseres mot andre hensyn, særlig det som dreier seg om personlige kvalifikasjoner hos kandidatene. Både eldre og nye undersøkelser av nominasjoner til lokalvalg har vist at de personlige egenskapene hos kandidatene er viktigst når det gjelder toppkandidatene og eventuelt kandidater som har fått stemmetillegg fra partiet (Christensen et al. 2008, Kjellberg og Offerdal 1976). Hensynet til sosial representativitet blir viktigere for sammensetningen av resten av listen, det vil si ikke-prioriterte kandidater og kandidater lengre nede på listene. Dette innebærer at partiene kan definere et metningspunkt uten at dette samsvarer med den generelle oppfatningen blant innbyggerne og i særdeleshet blant kvinnelige rekrutter. Tilbudet av potensielle kandidater kan være stort og øke til tross for at partiene selv oppfatter at de har nådd et metningspunkt. Denne tolkningen viser at det ikke nødvendigvis er noen motsetning mellom Kjærs metningshypotese og resultatene fra vår undersøkelse. Denne tolkningen er også forenlig med resultater fra undersøkelser av lokale nominasjonsprosesser (Christensen et al. 2008:92) som viser at representativitetshensyn er viktigst når man nominerer til plasser lenger nede på listen, mens dyktighetshensynene veier tyngst når man nominerer til de øverste plassene på listen.

Referanser

- Bergh, Johannes, Tor Bjørklund og Ottar Hellevik (2010): «Personutvelgingen i norske valg» i *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, Vol. 26, No. 2, pp. 105–131.
- Berglund, F. (2005): *Likestilte politikere? Om rekruttering og frafall i lokalpolitikken*. NIBR-rapport 2005:18. Oslo: NIBR
- Burns, Nancy, Kay Lehman Schlozman, Sidney Verba (2001): *The Private Roots of Public Action: Gender, Equality, and Political Participation*. Cambridge: Harvard University.
- Christensen, Dag Arne; Tor Midtbø, Hans-Erik Ringkjøb, Lars Svåsand og Jacob Aars (2004): *Ny personvalgordning og hva så? En analyse av kommune- og fylkestingsvalget i 2003*, Rokkansenteret, rapport nr. 8, Bergen: Rokkansenteret,
- Christensen, Dag Arne; Tor Midtbø, Hans-Erik Ringkjøb, Jacob Aars (2008): *To valg med ny personvalgordning. Kontinuitet eller endring?* Rokkansenterets rapportserie 9–2008. Bergen: Rokkansenteret
- Fallend, Franz, Gyorgyi Ignits og Pawel Swianiewicz (2006): *Divided Loyalties? Mayors between Party Representation and Local Community Interests*. I Bäck, Henry, Hubert Heinelt and Annic Magnier

- (eds.): *The European Mayor. Political leaders in the Changing Context of Local Democracy*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Gallagher, Michael (1988): Conclusion, i Gallagher, Michael, and Michael Marsh. (eds.). 1988. *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics*. London: Sage
- Gallagher, Michael, and Michael Marsh. (eds.) (1988): *Candidate Selection in Comparative Perspective: The Secret Garden of Politics*. London: Sage
- Hellevik, O. og Skard, T. (1985): *Norske kommunestyre - plass for kvinner*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hernes, Helga M. (1982): *Staten – kvinner ingen adgang? Kvinners levekår og livsløp*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hibbing, John R. og Elizabeth Theiss-Morse (2002): *Stealth Democracy: Americans' Beliefs About How Government Should Work*. Cambridge: Cambridge University Press
- Hox, J. (2002): *Multilevel Analysis. Techniques and Applications*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
- Kjellberg, F. og A. Offerdal (1976): Politisk rekruttering. Nominasjoner ved kommunevalg, i Kjellberg, F. (red.): *Kommunal politikk. Rekruttering, lederskap og det lokale selvstyre*. Oslo – Bergen – Tromsø: Universitetsforlaget
- Kjær, Ulrik, (1999): Saturation Without Parity: The Stagnating Number of Female Councillors in Denmark, i Beukel, Erik, Kurt Klaudi Klausen og Poul Erik Mouritzen (red.): *Elites, Parties and Democracy. Festschrift for Professor Mogens N. Pedersen*. Odense: Odense University Press
- Kjær, Ulrik og Mogens N. Pedersen (2004): *De danske folketingsmedlemmer. En parlamentarisk elite og dens rekruttering. Cirkulation og transformation 1849–2001*. Århus: Aarhus Universitetsforlag
- Lagerström, Bengt Oscar (2009): *Lokaldemokratiundersøkelsen 2007. Dokumentasjonsrapport*. Notat 2009/45. Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Lafferty, W. M. (1981): *Participation and Democracy in Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Milbrath, Lester (1965): *Political Participation. How and Why Do People Get Involved in Politics?* Chicago: Rand McNally & Company
- Milbrath, Lester W., and M. L. Goel (1977): *Political Participation*. Chicago: Rand McNally.
- Martinussen, Willy (1973): *Fjerndemokratiet*, Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Martinussen, Willy (2003): *Folkestyre? Politisk medborgerskap i Norge over den siste generasjonen*. Oslo: Makt- og demokratiutredningen. Rapportserien, nr. 59.
- Matland, Richard E. og Donley T. Studlar (1996): «The Contagion of Women Candidates in Single-Member District and Proportional Representation Electoral Systems: Canada and Norway», *The Journal of Politics*, Vol. 58, No. 3, pp. 707–733
- Narud, H. M. and H. Valen (2007): *Demokrati og ansvar*. Oslo: Damm.
- Norris, Pippa og Joni Lovenduski (1993): «If Only More Candidates Came Forward: Supply-Side Explanations of Candidate Selection in Britain», *British Journal of Political Science*, Vol. 23, No. 3, pp. 373–408
- Norris, Pippa og Joni Lovenduski (1995): *Political Recruitment. Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge University Press.
- Offerdal, Audun og Jacob Aars (2010): *Norske kommunestyrerepresentantar i europeiske lys. Rapport frå ei undersøking av representantar i 14 ulike land*. Upublisert manus
- Parry, Geraint, George Moyser og Neil Day (1992): *Political Participation and Democracy in Britain*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pettersen P A, Rose L E, (1996): «Participation in local politics in Norway: some do, some don't; some will, some won't» *Political Behavior* 18, 51–97
- Prewitt, Kenneth (1970): *The Recruitment of Political Leaders: A Study of Citizen-Politicians*. Indianapolis, New York: The Bobbs-Merrill Company, Inc.
- Prewitt, Kenneth og Heinz Eulau (1971): «Social Bias in Leadership Selection, Political Recruitment, and Electoral Context», *The Journal of Politics*, Vol. 33, No. 2, pp. 293–315

- Ringkjøb, H. E. (2000): Tar partiene representativitet på alvor? i Offerdal A. og J. Aars (red.): *Lokaldemokratiet - status og utfordringer*. Oslo, Kommuneforlaget
- Ringkjøb, Hans-Erik og Jacob Aars (2007): «Partidemokrati uten deltakere?– Om partienes nominasjonsprosesser i lokalpolitikken», i *Tidsskrift for samfunnsforskning*, Vol. 48, nr. 3, pp. 319–348.
- Ringkjøb, Hans-Erik; Aars, Jacob (2008): *Får vi også vere med? Om kvinner i norsk lokalpolitikk*. Rokkansenterets notatserie. Notat nr. 3–2008. Bergen: Rokkansenteret.
- Saglie, Jo (2009a): Hvorfor delta i lokalpolitikken – og hvorfor ikke? i Saglie, Jo (red.): *Det nære demokratiet – lokalvalg og lokal deltakelse*. Oslo: Abstrakt forlag
- Saglie, Jo (2009b): Innledning: Demokrati på nært hold. i Saglie, Jo (red.): *Det nære demokratiet – lokalvalg og lokal deltakelse*. Oslo: Abstrakt forlag
- Snijders, T.A.B., Bosker, R.J. (2004): *Multilevel Analysis. An introduction to basic and advanced multilevel modelling*. Sage, London.
- Steenbergen, M.R., Jones, B. (2002): «Modeling Multilevel Data Structures.» *American Journal of Political Science* Vol. 46 (1), 218–237.
- Strabac, Zan (2007): Flernivåanalyse i Eikemo, Terje Andreas og Tommy Høyvarde Clausen (red.): *Kvantitativ analyse med SPSS. En praktisk innføring i kvantitative analyseteknikker*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Strømsnes, Kristin (2003): *Folkets makt. Medborgerskap, demokrati, deltakelse*. Makt og demokratiutredningen. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Van der Ros, Janneke, Vegard Johansen og Ingrid Guldvik (2010): «Fra folkevalgt til utvalgt. Kjønn, makt og kjønnsbalanse» *Tidsskrift for samfunnsforskning*. Vol. 51, nr. 2, pp. 221–248.
- Verba, Sidney, Norman H. Nie, and Jae-on Kim (1978): *Participation and Political Equality: A Seven Nation Comparison*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verba, S., Scholzman, K. L. and Brady, H. E. (1995): *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Aardal, Bernt (2002): Demokrati og valgdeltakelse – en innføring og oversikt, i Aardal, Bernt (red.): *Valgdeltakelse og lokaldemokrati*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Aars, Jacob (2006): *Hvorfor delta? Hvorfor la være? Motivasjon for lokalpolitisk deltakelse*. Notat presentert ved konferansen «Lokalpolitisk deltakelse – hvordan engasjere», Eidsvoll/Gardermoen 29.–30. november 2006
- Aars, J. & Offerdal, A. (1998): «Local political recruitment in crisis? A comparison of Finland and Norway», *Scandinavian Political Studies* 21(3): 207–230.

Vedlegg 1: Spørreskjema

UNDERSØKELSE OM LOKALDEMOKRATI: 6. – 26. APRIL 2010

1. Har du som privatperson i løpet av de siste to årene engasjert deg aktivt for å påvirke politikken eller politiske saker i din kommune?

1: Ja → Gå til spørsmål 3

2: Nei

2. Kunne du som privatperson tenke deg å engasjere deg aktivt for å påvirke politikken eller politiske saker i din kommune?

1: Ja

2: Nei → Gå til spørsmål 5

HVIS JA PÅ SPM 1 ELLER 2

3. Jeg skal nå lese opp noen grunner som kan ha betydning for å ville engasjere seg for å påvirke politikken i en kommune. På en skala fra 1–5 der 1 er liten betydning og 5 er stor betydning, hvilken betydning har følgende grunner for at du har eller kunne tenkt deg å engasjere deg?

a) Generell politisk interesse

(betydning for engasjement: skala 1–5)

0=IKKE SIKKER

b) Ønske om å hjelpe andre

c) Mulighet til å få oppmerksomhet rundt behovene til den gruppen jeg tilhører

d) Det er en anledning til å lære noe om hvordan det politiske systemet fungerer

e) Engasjerer meg fordi det er saker jeg brenner for

f) Det gir anledning til å samhandle og til å knytte sosiale bånd

g) Arbeidet gir anledning til å påvirke kommunepolitikken generelt

h) Arbeidet gir anledning til å påvirke avgjørelser om en eller flere spesielle saker

i) Det er en samfunnsplikt å engasjere seg i lokalpolitikken

j) Det gir anledning til å knytte kontakter og nettverk

HVIS JA PÅ SPM 1.

4. Har du som privatperson i løpet av de siste to årene gjort noe av det følgende?

LES OPP 1–10 - FLERE SVAR MULIG

1: Kontaktet en politiker

2: Kontaktet en forening eller organisasjon

3: Kontaktet en offentlig tjenestemann på nasjonalt, regionalt eller lokalt nivå

4: Deltatt i arbeidet i et politisk parti

5: Deltatt i en annen organisasjon eller forening

6: Deltatt i arbeidet i en politisk aksjonsgruppe, lokal protestgruppe e.l

7: Skrevet leserinnlegg i avis

8: Skrevet under på et opprop, underskriftskampanje, aksjonslister, etc

9: Deltatt i en offentlig demonstrasjon

10: Deltatt på politisk møte eller stevne

11: Nei, ikke gjort noen av delene

HVIS NEI PÅ SPM 1 OG 2.

5. Jeg skal nå lese opp noen grunner som kan ha betydning for ikke å ville engasjere seg for å påvirke politikken i en kommune. På en skala fra 1–5 der 1 er liten betydning og 5 er stor betydning, hvilken betydning har følgende grunner for at du ikke har villet engasjere deg?

- a) Jeg er ikke interessert i politikk
(betydning for ikke å engasjere seg: skala 1–5)
0=IKKE SIKKER
- b) Det nytter ikke å engasjere seg, beslutningene er allerede tatt
- c) Det vil ta for mye tid
- d) Den enkelte har liten innflytelse på det som skjer i kommunen
- e) Politiske saker er for vanskelige for folk flest
- f) Politiske saker har lite å si for folk flest
- g) Jeg har gjort min samfunnsplikt gjennom tidligere politisk arbeid

HVIS NEI PÅ SPM 1 MEN JA PÅ SPM 2

6. Dersom du skulle engasjere deg aktivt for å påvirke politikken eller politiske saker i din kommune, ville noen av følgende være aktuelt for deg å gjøre?

LES OPP 1–10 - FLERE SVAR MULIG

- 1: Kontakte en politiker
- 2: Kontakte en forening eller organisasjon
- 3: Kontakte en offentlig tjenestemann på nasjonalt, regionalt eller lokalt nivå
- 4: Delta i arbeidet i et politisk parti
- 5: Delta i en annen organisasjon eller forening
- 6: Delta i arbeidet i en politisk aksjonsgruppe, lokal protestgruppe e.l
- 7: Skrive leserinnlegg i avis
- 8: Skrive under på et opprop, underskriftskampanje, aksjonslister, etc
- 9: Delta i en offentlig demonstrasjon
- 10: Delta på politisk møte eller stevne
- 11: Nei, kan ikke tenke meg å engasjere meg/Ingen av delene

7. I hvilken grad er du enig eller uenig i følgende utsagn?

a) Folk som meg kan nok stemme, men noe annet kan vi ikke gjøre for å innvirke på politikken

LES OPP 1–4

- 1: Helt enig
- 2: Delvis enig
- 3: Delvis uenig
- 4: Helt uenig
- 5: Ikke sikker

b) De som sitter i kommunestyret og bestemmer tar ikke mye hensyn til det som vanlige folk tror og mener

LES OPP 1–4

- 1: Helt enig
- 2: Delvis enig
- 3: Delvis uenig
- 4: Helt uenig
- 5: Ikke sikker

c) Politikken er ofte så innviklet at alminnelige folk ikke kan sette seg inn i hva det dreier seg om

LES OPP 1–4

- 1: Helt enig
- 2: Delvis enig
- 3: Delvis uenig
- 4: Helt uenig
- 5: Ikke sikker

8. Hvor interessert er du personlig i de følgende kommunale saksfeltene?

a) Velferd som helse, sosial, oppvekst

LES OPP 1–4

- 1: Svært interessert
- 2: Nokså interessert
- 3: Nokså lite interessert
- 4: Svært lite interessert
- 5: Ikke sikker

b) Tekniske saker som vei, vann, renovasjon

LES OPP 1–4

- 1: Svært interessert

- 2: Nokså interessert
- 3: Nokså lite interessert
- 4: Svært lite interessert
- 5: Ikke sikker

c) Utvikling som å legge til rette for næringsliv og bosetting

LES OPP 1–4

- 1: Svært interessert
- 2: Nokså interessert
- 3: Nokså lite interessert
- 4: Svært lite interessert
- 5: Ikke sikker

d) Kultur

LES OPP 1–4

- 1: Svært interessert
- 2: Nokså interessert
- 3: Nokså lite interessert
- 4: Svært lite interessert
- 5: Ikke sikker

e) Miljø

LES OPP 1–4

- 1: Svært interessert
- 2: Nokså interessert
- 3: Nokså lite interessert
- 4: Svært lite interessert
- 5: Ikke sikker

9. Dersom det var kommunevalg i morgen, hvilket parti ville du da stemme på?

- 1: Rødt
- 2: SV
- 3: Arbeiderpartiet
- 4: Senterpartiet
- 5: Venstre
- 6: KrF
- 7: Høyre
- 8: Frp
- 9: Lokale lister _____ NOTÉR
- 10: Andre landsdekkende partier: _____ NOTÉR

- 11: Vil ikke stemme
- 12: Ikke sikker
- 13: Vil ikke si
- 14: Har ikke stemmerett

10. Er du valgt inn i kommunestyret eller innehar du andre kommunale tillitsverv (nemnder, råd, utvalg) i inneværende valgperiode?

- 1: Ja
- 2: Nei

Til slutt noen bakgrunns spørsmål:

201. Hvilket år er du født?

202. Hvor mange års utdanning utover grunnskolen har du?

- 1: Ingen
- 2: 1–3 år
- 3: 4–6 år
- 4: Mer enn 6 år

203. Er du yrkesaktiv? I tilfellet, arbeider du i offentlig eller privat sektor?

- 1: Offentlig sektor
- 2: Privat sektor
- 3: Ikke yrkesaktiv

206. Kjønn

- 1: Mann
- 2: Kvinne